शिवसूत्रविमर्शिनी

63

५५३

नं० ११३५

[illegible]

रुद्राः प्रतिरूपाः देवेश्वराः
पशवः ब्रह्मादयः

ॐ नमः शिवाय नमो नमः ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ इह देवज्ञानवर्गसमुद-
यति यतो यत्र विश्रान्तिमृच्छे यन्नैव यस्य विश्वं स्फुरितमपि यथा यत्र यं विश्वमे
तत् स्वात्मस्थं यान्तं दृष्टं तेषु स्थूलदृक्शून मयानुसरस्यंदत्तं त्रैचैतन्यशांकरं तं जयति
यदखिले द्वैतभासाद्वयात्मसाम्यमंजस्यमालोच्य वृत्तीनामिह तन्त्रतः शिव
सूत्रं व्याकरोमि श्रुवीश्वाय विगानतः इह कश्चित्तु शक्तिपातवशेन निपतता महेश्व
रभक्त्यतिशयात् स्वंगीकृता परदर्शनस्य नागबोध्यादिसिद्धादेशनः शिवा
णयनपरः पारमेश्वरतन्त्रयोगिनीसिद्धसंप्रदायपवित्रितहृदयः श्रीमहा
देवगिरौ महामाहेश्वरः श्रीमान्महाप्रकाशनामा गुरुरभवत् कदाचित्तस्मै द्वैत
दर्शनाधिवासितप्राये जीवलोके रहस्यसंप्रदायो माविच्छेदीत्याशयेनानु
जिघृक्षापरेण परमशिवेन स्वप्नेऽनुगृहीतो निषिक्तप्रभाः कृतः यथा अमहीम्

२

तिमहतिशिलातलेरहस्यममलिनदृष्टिगम्यानुग्रहयोग्येषुप्रकाशयेति·
प्रबुद्धस्यासावन्विष्यंस्तांमहतींशिलांकरस्पर्शनमात्रपरिवर्तनेनततः संवा
पश्रि३ दीकृतस्वप्नोपलब्धीकृत्येमानिशिवोपनिषत्संग्रहरूपाणिशिवसूत्राणिततः
समाससाद एतानिचसम्यगधिगम्यभट्टकल्लटादिषुसच्छिष्येषुप्रकाशि
तवान् स्पंदकारिकाभिश्चसंगृहीतवान् तत्पारंपर्यप्राप्ताणिस्पंदसूत्रा·
ण्यस्माभिः स्पंदनिर्णयेसम्यकूनिर्णीतानि शिवसूत्राणितुनिर्णीयंते त
त्रप्रथमंनरेश्वरभेदवादिप्रातिपक्ष्येणचैतन्यपरमार्थः शिवएवविश्वस्या
त्मेत्यादिशति चैतन्यमात्मा १ इह चेतितस्यकस्यापिसत्ताभावाच्चितिक्रि
यासर्वसामान्यरूपेति चेतयतेतिचेतनः सर्वज्ञानक्रियास्वतंत्रस्वभा
वश्चैतन्यंसर्वज्ञानक्रियासंबंधमयंपरिपूर्णंस्वातंत्र्यमुच्यते तच्चपरमशिव

शिव· २

स्यैव भगवतोस्य नाश्रितं तेनानां तत्परत्वं चतृमिताव सर्वथा यद्यपि नित्यत्वव्यापक-
त्वामूर्तत्वाद्युक्तेन तद्धर्माणामात्मनां यद्यपि नित्यत्वादीनामस्त्यापि संभवात्तस्यासंभ·
विनः ख्यातं चैतस्यैव दूरीकारप्रदर्शनमिदमित्यन्य धर्मान्तरप्रतिक्षेपतश्चैतन्य·
मिति भाव अत एव न दर्शितं न देवात्मानश्च न स्यः कोपि द्वयाद्यभ्युपगम्यते·।
भिन्नभिन्नस्वभावस्तस्यावैतन्ये नया नात्मनाश्रितानामभेदानुपपत्तेश्चि-
तो देशकालाकारैश्चिद्व्यतिरेकाद्व्यमानत्वेनासङ्कीर्णत्यमानत्वेन च वि-
दात्मभिर्भेदस्यायात्नमशक्यत्वाच्चिन्मात्रत्वेनात्मनां स्वभावभेदस्या च दना-
दृश्यमानानीत्या· व्यतिरिक्तमलसंबंधयोगेनापि भेदस्यानुपपन्ने· स्यात्स्वल·
स्य मलत्वेपि मुक्तिदशायां तदुपशमनात्मनां [illegible] वादस्य च क्रमशक्यत्वा·
न्मलसंस्कारसंबंधेनावानादिशिवात्कस्यचिद्रूपकर्षेणावास्वकर्मशिवासंभावि

णापवस्फुरिति यथोक्तं चैतन्यमेवात्मेति नानात्मवादस्यानुपपत्तिः सविता
स्रपचात्मा क इति जिज्ञासूनुपदेश्यान्प्रतिबोधयितुं न शरीरप्राणबुद्धि
शून्यानि लौकिक चार्वाक वैदिक योगाचारमाध्यमिकाद्यभ्युपगता
न्यात्मा अपितु यथोक्तं चैतन्यमेवात्मेति तस्यैव शरीरादिकल्पितप्रमातृ
पदेपि स्वकल्पिताहंविमर्शमयप्रमातृत्वेन स्फुरणात् उक्तं च श्रीमृत्यु
जिद्भट्टारके परमात्मस्वरूपं तु सर्वोपाधिविवर्जितं चैतन्यमात्मनो रूपं सर्व
शास्त्रेषु पठ्यते इति चिद्धर्मा सर्वदेहेषु विशेषो नास्ति कुत्रचित् अतश्च तन्
मयं सर्वं भावयन्भवजिज्जनः इति एतदेव यतः करणवर्गोयं विमूढोमूढ
वत्स्वयं इति कारिकाद्वयेन संगृह्योपदेश्यान्प्रति साभिज्ञानं गुरुणोपदिष्टं
श्रीस्पन्दे किंच येन चैतन्यमुक्तं स एवात्मा स्वभावः विशेषाचोदनाद्भवा

शिव. भावरूपस्य विश्वस्य जगतो न ह्यचेत्यमानः कोऽपि कदाचित्कस्यापि स्वभावो भव
ति चेत्यमानस्तु स्वप्रकाशचिदेकीभूतत्वाच्चैतन्यात्मैव उक्तं च श्रीमद्रुषभै
३ रवे यावन्न वेदका एते तावद्वेद्याः कथं प्रिये वेदकं वेद्यमेकं तु तत्त्वं नास्त्य-
शुचिस्ततः इति एतदेव यस्मात् सर्वमयो जीव इति कक्ष्यकाहृदयेन सह-
हीतं यतश्चैतन्यमेव विश्वस्य स्वभावस्तत एव तन्नाम्नायनायप्रमाणादिवाक
मन्त्रयमुक्तम् तस्यापि स्वप्रकाशचैतन्यात्मेन सिद्धिकवाञ्छेन्नपस्यस्वयोन्नृप
क्र्या केनाप्यावरीतुमशक्यमानस्य प्रकाशमानत्वात् यदुक्तं श्रीकहृद-
ये स्वपदास्वशिरश्छायां यद्वल्लंघितुमीहते पादोद्देशे शिरो न स्यात्तथेयं वै-
न्दवी कलेति यो लंघितुमीहते तस्य यथा पादोद्देशे शिरो न स्यात्तथेयमित्य-
त्र संबंधः अनेनैवाशयेन स्पंदे यत्र स्थितमिन्यायक्ष्यकस्य तदस्ति परमार्थत·

ऽन्यं तेन महता ग्रंथेन शांकरात्मा कस्यंदतत्त्वरूपं चैतन्यं सर्वदा स्वप्रकाशं परमार्थ-
सदस्तीति प्रमाणीकृतं यद्दि जीवजडात्मनो विश्वस्य परमशिवरूपं चैतन्यमेव स्व-
भावस्तत्कथमयं बंधः स्यात् शंकाशांतये संहितये यानरथावाकारप्रश्नघाप्रश्न-
पाठतमस्त्रमाह ज्ञानबंधः इत्युक्तप्रक्रिया चिदाकाशव्यतिरिक्तं न किंचिदपप-
दे ५ घनेऽपि मलस्यापि काप्यसत्ता कीदृग्बातत्त्विरोधकत्वं स्यादिति भेदवादिमतमक्रिया-
परिहारेण मलमज्ञानमिच्छंति संसारांकुरकारणमिति अज्ञानाद्बध्यते लोक-
स्ततः सृष्टिश्च संहृतिरिति श्रीमालिनीविजयश्रीसर्वाचारोक्तदृष्टिन्यायः पर-
मेश्वरेण स्वस्वातंत्र्यप्रकल्पनया भासितस्वरूपगोपनारूपया महामायाशक्त्या स्वा-
त्मन्याकाशकल्पेनाश्रितान्यपूर्णतिमायाप्रमातृत्वं संकोचावभासितमस्य एव शिवा-
भेदाख्यात्यात्मकाज्ञानस्वभावो इत्थं मन्यतात्मकाणवमलसतत्त्वसंकुचितस्या

शिव॰ नात्मा बन्धः। यथा च व्यतिरिक्तस्य मलस्यानुपपन्नत्वं तथास्माभिः श्रीस्वच्छन्दोद्योते
५ पंचमपटले तेतरीत्तापविचारे वितत्य दर्शितं। एष च सूत्रार्थो निजाशुद्ध्यासमर्थस्येति
कारिकाभागेन संगृहीतः। एवमात्मन्यनात्मताभिमानरूपाख्यातिलक्षणाज्ञाना
त्मकं ज्ञानं न केवलं बन्धो यावदनात्मनि शरीरादावात्मताभिमानात्मकमज्ञानमू
लं ज्ञानमपि बन्ध एव। एतच्च परामृतरसापाय इति कारिकया संगृहीतं। एवं चैतन्यमा
त्मेत्युक्ते यत्किंचित्स्वातंत्र्यात्मकं रूपं तदविदात्मन्यपि स्वातंत्र्याप्रथात्मविज्ञाना
कलवद्बोधमात्रात्मनारूपेण स्वातंत्र्येऽपि देहादावबोधरूपेणानात्मन्या
त्मताभिमानात्मना रूपेण द्विप्रकारमाणवमलमनेन सूत्रेणोक्तं तदुक्तं श्रीप्र
त्यभिज्ञायां स्वातंत्र्यहानिर्बोधस्य स्वातंत्र्यस्याप्यबोधता। द्विधाणवं मलमिदं स्व
स्वरूपापहानित इति। किमीदृगाणवमलात्मैव बन्धो नेत्याह योनिवर्गः कलाश ५

रीरं बंधकत्वेन वर्त्तते योयं योनेर्विश्वकारणस्य मायायाः संबंधी वर्गः मात्रा
न्तरं पर्यैणाव नेहत्वको देहभुवनाद्यारंभी किंचित्कर्तृत्वाद्यात्मककलादि
तित्त्वेन तत्त्वसमूहः तद्रूपं मायीयं तथा कलयति स्वरूपावेशेन तत्तद्वस्तु परि
च्छिनत्तीति कलाव्यापारः शरीरं स्वरूपं यस्य तत्कलाशरीरं कार्ममलमपि
बंधकत्वमर्थः एतदपि निजाशुद्ध्यासमर्थस्य कर्त्तव्येषु अभिलाषिणाऽत्मनैव
संगृहीतं यथा चैतत्त्रयमस्मदीयात्स्पन्दनिर्णयादवबोद्धव्यम् एषां च कलादी
नां किंचित्कर्तृत्वादिलक्षणानां स्वरूपमाणवमलभित्तिलग्नं पुंसामावरकत
यामलत्वेन सिद्धमेव यदुक्तं श्रीस्वच्छंदे मलप्रथमस्तत्त्वैतस्य कलाविद्यासमा
श्रितं एतेनरंजितात्मानं कालेन कलितं तथा नियत्यायमितं भूयः पुंभावे
नोपबृंहितं प्रधानाशयसंपन्नं गुणत्रयसमन्वितं बुद्धितत्त्वसमासीनमहंका

शिव यस्माद्धृतं मनसा बुद्धिकर्मादिस्तन्मात्रैःस्थूलसूक्ष्मकैर्विनिकार्ममलस्याप्याव
५ रकत्वं श्रीमालिनीविजये दर्शितं धर्माधर्मात्मकं कर्म सुखदुःखादिलक्ष·
सू ३ णमिति तदेतन्मायीयं कार्मं च मलं भिन्नवेद्यप्रथात्रैव मायाख्यं जन्मभोगदं
5 कर्तर्यबोधे कार्मं चेति श्रीप्रत्यभिज्ञायां आणवभिन्नं संकुचितविशिष्ट
ज्ञानतयैवोक्तं अथ कथमस्य ज्ञानात्मकस्य योनिवर्गकलाशरीररूपस्य
त्रिविधस्य मलस्य बन्धकत्वमित्या ज्ञानाधिष्ठानं मातृका यदेतत्त्रिविधमल
स्वरूप अपूर्णम्मन्यता भिन्नवेद्यप्रथा शुभाशुभवासनात्मकं त्रिविधं ज्ञा
माता ३ नरूपमुक्तं तस्यादिक्षान्तरूपा·ज्ञाता माता मातृका विश्वजननी तत्तत्संकुचितवे
द्याभासात्मनो ज्ञानस्य·पूर्णोऽस्मि क्षामः स्थूलो वास्मि अग्निष्टोमयाज्यस्मि
इत्यादि तत्तद्विकल्पकसविकल्पका·वभासपरामर्शमयस्य तत्तद्वाचक

५

ध३

शब्दात्मवेद्यद्वारेण शोकस्मयहर्षरागादिरूपतामादधानाकरंथविति मध्यस्याश्र

स्मपाशावलंबिकाः पीठेश्वर्यो महाघोरा मोहयंति मुहुर्मुहुरिति श्रीतिमिरोद्घा

टयोक्तनीत्या वर्गकलाँधिष्ठातृब्राह्म्यादिशक्तिश्रेणीशोभिनी श्रीसर्ववीराद्या

गमप्रसिद्धलिपिक्रमसन्निवेशान्यापिकोवा`` ज्येष्ठारौद्रीवामाख्यशक्तिचक्रवृ

विताशक्तिरधिष्ठात्री तदधिष्ठानादेव वहंतरभेदात्रुसधिवंध्यमानात्मप्रमप्यलब्ध

विश्रांतीनि वहिर्मुखोन्मेषवज्ञानानीति पुनश्चैवंघाबंधकमोक्तिः एतच्च शब्दराशि

समुन्मेषेति कारिकया स्वरूपावरणाचास्य शक्तयः सततोत्थिता इति च कारिका

यासंगृहीतं अथ चैतन्यप्रशमोपायमुपेयविश्रांतेस्मतन्त्रमादिशति ज्ञयमाभैरवः

योयं परमरहस्योपाया विमर्शमय्याः संविदो कर्मास्तुकुलनामकपुरपतिभोमजन

रूपउद्यमस्मपवसर्वशक्तिसामरस्येनाशेषविश्वभरितत्वात् सकलकल्पनात्

शिव· ८

6

लान्तं कवलनमयत्वाच्च भैरवो भैरवात्मक स्वस्वरूपाभिव्यक्ति हेतुत्वाद्भक्तिभाजां·
मंतर्मुखैतत्तत्त्वावधानधनानां जायते इत्युपदिष्टं भवति उक्तं च श्रीमालिनीविजये
अकिंचिच्चिंतकस्यैव गुरुणा प्रतिबोधतः जायते यः समावेशः शांभवोऽसावुदीरि
त इति अत्र हि गुरुणा स्वसामान्यप्रतिबोधत इत्यस्य पर्यायो गुरुणाभिदिष्टः श्रीस्वच्छंदेप्युक्तं·
आत्मनो भैरवं रूपं भावयेद्यस्तु पूर्ववत् तस्य मंत्राः प्रसिद्ध्यंतीति भावनं ह्यत्र मुद्योद्यं
न्तृतापदविमर्शनमेव एतच्च एकचिंताप्रसक्तस्य यतः स्यादपरोदयः उन्मेषः स
तु विज्ञेयः स्वयं तमुपलक्षयेत् इत्यनेन संगृहीतम् एवं कृतिपरप्रतिभोन्मेषा·
वष्टंभोपायिकां भैरवसमापत्तिमस्तानबंधप्रशमैकहेतुं प्रदर्शयन्नस्य परमपि प्रकर्षा
दभ्यस्यमानमपि प्रशांतभेदावभासं भवतीत्याह शक्तिचक्रसंधाने विश्वसंहारः योयं
परप्रतिभोन्मज्जनात्मोद्यन्तृतास्वभावो भैरव उक्तोऽस्यैवानलेलिहानविशिष्टध्यानतया निः

८

क्रे क्रे

शेषशक्तिचक्रमार्कसोमात्मिकापतिक्रांतक्रमाक्रमाविकारिकतदुभयात्म-
तयाप्यभिधीयमानाप्यनेनतद्रूपापरास्वात्मन्यशक्तिः काप्यस्ति यथास्वभि-
५३ त्तौबाह्योल्लासात्प्रभृतिपरसंवित्प्रविश्रांत्यंते श्रीमत्तत्प्रच्छ्यादिशक्तिचक्रस्फार-
णान्माकीश्यमादर्शिता नस्येतदाभासितस्यशक्तिचक्रस्य रहस्याम्नाया-
म्नातनीत्यायत्तंवयातंयथोदितक्रमंविमर्शनेनतस्मिन्सति कालाग्न्यादेश्चर-
मकलांतस्यविश्वस्यसंहारोद्दामतयाबाह्यतयावावस्थितस्यापिस्वतःपर-
संविदग्निसाद्भावोभवतीत्यर्थः उक्तंचश्रीभार्गशिखायांसृष्टंचकालंचकला-
कलापंविकारजालंप्रतिपात्रिमात्रं पेकात्म्यनानात्मविकल्पजालंतद्य-
स्यसर्वंकवलीकरोतीति इति श्रीमहीशबलावपि यत्रसर्वंलयंयांतिदह्यंते
तत्त्वसंचयाः तांचितिंपश्यकायस्थांकालानलसमत्विषमिति श्रीमालि

शिव॰ नीविजयेपि उच्चाररहितं वस्तु चेतसैव विचिंतयन् । यं समावेशमाप्नोति शाक्तः
७ सोत्राभिधीयत इति उक्तेन तदेव भंग्यान्तिरूपितं । एतच्च सद्गुरुचरणोपासया
भिव्यक्तिमायातीति नाधिकमुन्मीलितं । एतदेव यस्यामेघतिमेघाभ्यामि
ति यदानेकमसंगुप्त इति वृषभमवरम स्त्राकाभ्यो संगृहीतं । एवमुपसंहर
ति स्मृस्यनसमापि बुन्यानेभेदः कोप्यस्तीत्याह । जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तभेदे तु ५१
र्याभोगसंभवः । समनेन रतिरूपयिष्यमाणानां जाग्रत्स्वप्नसमानां भेदेना
नारूपे तु ष्यन्ताव भाति । उद्यमो भैरव इति लक्षितस्य स्फुरतामानस्य वैद
नुसरतस्य तुर्यस्य यश्चाभोगश्चमत्कारस्तस्य संभवोऽविनाशमेव चमत्कारमयत्वे
मोक्षमहायोगयुक्तस्य भवतीत्यर्थः । केवलं भवन्ति संविदितस्य प्राद्वैपठ
ति । एतच्च यथैतदुः पृथ्वीसंकाशासमंतात् देव भासते । आत्मायं समूहे जग

७

दाह्लादयेत्तणाम् तदुदेविमहायोगीयदापर्यटतेमहीम् ज्ञानेंदुः किरणैः सर्वैः
जगच्चित्रंसमस्तकं आह्लादयेत्तमेनात्रदर्वोच्यादिशिवोनकिमिति श्रीचंद्र·
ज्ञाने जागरादौतयोभोगमयत्वंमहायोगिनोदर्शितं स्पंदेन जाग्रदादिविभेदे·
पीतिकाधिकयासंगृहीतं एतज्जाग्रदादित्रयंस्वत्रयेणालक्षयति ज्ञानंजाग्रत्
स्वप्नोविकल्पाः अविवेकोमायासौषुप्तं सर्वसाधारणार्थविषयंबाह्येंद्रिय
जंज्ञानंलोकस्यजाग्रजागरावस्था येतुमनोमात्रजन्याअसाधारणार्थविष·
याविकल्पाःसएवस्वप्नःस्वापावस्था तेषुएवंविधविकल्पप्रधानत्वात् यस्त्ववि
वेकोविवेचनाभावो·व्याप्तिरेतदेवमायारूपमोहमयंसौषुप्तम् सौषुप्तमेतत्·
यतोऽप्रसंगाद्दूरस्थायायामायायाश्चापिस्वरूपमुक्तम् तत्त्रयंचेदग्रोनाप्यनेनलक्ष·
तेनेतिसर्वत्रापिजागरादिदशास्वैरूपमस्तीतिदर्शितं तथाचात्र पद्यं स्वम

शिव
८
४

दृश्यो विनेयप्रथमकल्पकं ज्ञानं सा जागरा। येन त्रयं विकल्पाः स्वप्नः तत्राविवेच-
नं सौषुप्तं सौषुप्ते यद्यपि विकल्पा न संवेद्यन्ते तथापि तत्त्वविविक्ततायां न यो विनिजा-
ग्रज्ज्ञानमिव न तदनन्तरं संस्कारकल्पविकल्परूपस्तदुचितः स्वप्नोऽप्यस्त्येव किंच यो-
ग्यभिप्रायेण प्रथमं तत्स्फुरणारूपं ज्ञानं जाग्रत् तत्सन्तानवाहरूपा विकल्पाः स्व-
प्नः ग्राह्यग्राहकभेदासंवेदनरूपश्च समाधिः सौषुप्तमिति मन्तव्यावावोश्रमत्वादर्शि-
ते अतएव श्रीपूर्वशास्त्रे जाग्रदादीनां परस्परानुवेधकृतेनायोगपदभिप्रायेणाभि-
प्रबुद्धं बुद्धमेवं च प्रबुद्धं सुप्रबुद्धं चेत्यादिना भेदो निरूपितः एवं लोकयोगयत्रु-
सारेणाव्याख्याते जाग्रदादित्रये प्राक्तिचक्रसंधानादिस्थसंहारेणायस्मन्ययोभे-
गमयत्वमभेदव्याप्यात्मकं स्फुरति सत्त्वदापि येहेलया यातीतं पूर्वोक्तं चैतन्य-
माविशति तिलयभोक्तावीरेशः एतज्जाग्रदादित्रयं शक्तिचक्रानुसंधानप्रकाराव

नेदृढ्ढीतंयस्तत्त्वग्राम शीतत्रयवेशप्रकर्षोद्दिगलितभेदसंस्कारसमानेदास·
प्रवाहमयमेवयमूपति सचितयस्यास्यभोन्नावमम्कतौ·तपवत्रिस्तुयाम·
स्त्वयज्ञोगपेभोन्नायस्त्वकीर्तितः वेदैतडभययस्तभुजानेनसलिप्यते इ॰
तिनीत्यातिः सपूत्तस्वान्मसाम्नाम्योययस्मानंदपोरिशूर्णो·भेदयसनप्रवण
नोवीरगणामिद्दियागणमीश्वरः स्वामी श्रीमंथानभैरवसत्तात्प्रविष्टोम·
हाम्नायेष्टच्यते यस्तेवंविधोनभवति सज्ञागराष्ट्रवस्याभिर्जेमसमानोलो
कः पशुरेव योगपीमांधारामनाहृतेनवीरेश्वरोऽपितमूढएवेवमुक्तंभवति
एतत्र योगी स्वछंदयोगेन स्वछंदगतिचारिणा सस्वछंदपदेयुक्तः स्वछंद
समतांव्रजेदित्यादिनाश्रीस्वछंदादिशास्त्रेषुवितनमदर्शितं संपदपि तस्या
पलब्धिः सततंत्रिपदाद्यभिवारिणी इत्यादिकाभिकयानतांगृहीतम कि

शिवः
९
9

मस्यमहायोगिनः काश्चिन्नापिरोहयन्त्यासन्नाभूमिकाः संति याभिस्तनोर्थेव
र्तिनीभूमिलेख्यने संतीत्याह विस्मयोयोगभूमिकाः यथासातिशयवस्तु
दर्शनेकस्यापिविस्मयोभवतितथास्यमहायोगिनोनित्यंतत्तद्वेद्यावभासासम्भो
भोगेषु तिः सामान्यातिशायनवनवचमत्कारचिद्घनस्वात्मावेशवशात्स्मेरस्मि
मितविकसितसमस्तकरणचक्रस्ययोविस्मयः नवहिआनंदस्वात्मकोति अ
परिलम्बभावेनसुदृढंसुदृढरूपस्वरूपमाततता नापवयोगस्यपरतत्त्वैकात्म्यसंबंधिनो
भूमिकास्तदध्यारोहविश्रान्तिस्थानकाः परिमितानन्दमयोनतत्कंदविंदायत्र
भवस्तन्मयः तदुक्तं श्रीकुलयुक्तौ आत्मावैवात्मनाज्ञातोयदाभवतिसाध
कैः तदाविस्मयमात्मावैआत्मन्येवप्रपश्यति इति तमपिष्टात्मभावेनस्व
भावमवलोकयन् स्मयमानश्चास्ते यस्तस्येयंकुसृतिः कुलसृतिकारि·
९

कयासंगृहीते ईदृग्योगभूमिकासमापन्नस्यास्य इच्छाशक्तिरुमाकुमारी
योगिनः परभैरवतां समापन्नस्य येच्छाशक्तिः सा शक्तिरुमा पैव परमेश्वरी
स्वातंत्र्यरूपा सा कुमारी विश्वसर्गसंहारक्रीडापरा कुमारक्रीडायामिति पाठा
त् अथच अभेदोन्मेषिकां मायाभूमिं मारयति अत्युद्रिक्तप्रसरां करोति त-
च्छीला कुमारी कुमारी च परानुपभोग्या भोक्त्रैकात्म्येन स्फुरंती अपर्णा च ।
यथोमा कुमारी परिहृतसर्वसंगा महेश्वरैकात्म्यसाधनाराधनापरा नित्योद्यु-
क्ता तथैवास्येच्छा इत्यस्मद्गुरुभिरित्थमेव पाठो दृष्टो व्याख्यातश्च अन्यैस्तु
शक्तिरुमेति पठिता ज्ञानक्रियापेक्षयास्याः प्रकर्षो व्याहृतः एवं लौकि-
कवदस्य योगिनः स्थले स्थले परा शक्तिरूपैव सर्वत्राप्रतिहता तदुक्तं श्री-
स्वच्छंदे सा देवी सर्वदेवीनां नामरूपैः स्थितेति योगमायाप्रतिच्छन्नाकुमा

शिव
१॰
10

रीलोकभावनीति श्रीमृत्युंजयभट्टारकेपि सामामेच्छापराशक्तिः शक्तिश्च मा
स्वभावजा वह्नेरूष्मेव विज्ञेया रश्मिरूपा रवेरिव सर्वस्य जगतो वापि सा श·
क्तिः कारणात्मिकेति न चैतन्न नहीन्धनोदनस्यायंभेदकत्वेन वर्तते यदपि·
त्वात्मबलस्पर्शात्पुरुषस्तत्समो भवेदिति कारिकया भेदप्रतिपादितं इद
पुर्यष्टकदेहस्य रूपं शरीरम यथा हि रूपं वाह्यमाभ्यंतरं वा तन्नत्वं महम्मि
दमिति सदाशिववन्महासमापन्नास्वांगकल्पमस्य स्फुरति न भेदेन शरी·
रं च देहधीप्राणशून्यरूपं नीलादिवद्रूपं न तु पश्यवदहन्तया भाति एवं देहे
वाह्ये व सर्वत्रास्य मपूर्णा उरसवद्विभक्तैव प्रतिपत्तिर्भवति यथोक्तं विज्ञान·
भैरवे जलस्येवोर्मयो वन्हेर्ज्वाला भंगाः प्रभा रवेः ममैव भैरवस्यैता विश्वभं
ग्यो विनिर्गताः इति एतच्च योक्तैव भोग्यभावेन सदा सर्वत्र संस्थितस्त्येतन·

१

संगृहीतं यच्चेदं सर्वं च स्वरूपस्य शरीरं तया स्फुरन्तं तस्य शरीरस्य स्वरूपतयैकरू
पं प्रकाशनमुक्तं नैतद्दृष्टमपि तु हृदये चित्तसंघट्टात् स्वरूपस्यापदर्शनं विश्व
मतिष्ठास्यानवच्छिन्नप्रकाशो हृदयं तत्र चित्तसंघट्टाच्चलनतश्चलनतस्तदेका
ग्रभावनात् स्वरूपस्य नीलदेहप्राणबुद्ध्यात्मनः स्वापस्यैवैतदभावरूपस्य शून्यस्य
दर्शनेन समस्तग्राह्यग्राहककलिभेदेन यथावस्थितस्वभावकल्पनतया प्रकाशनं भवति वि
त ६ प्रकाशनामभित्ति विमर्शनं हि विज्ञानतः चौरिमेव विश्वं प्रपूरितं तदुक्तं श्रीविज्ञा
नभैरवे हृद्याकाशे निलीनाक्षः पद्मसंपुटमध्यगः अनन्यचेताः सुभगे परं सौ
भाग्यमाप्नुयात् इति परं हि इत्सौभाग्यं विश्वेश्वरतापत्तिः तत्र हृदि समापन्नं योगि
नमुद्दिश्य श्रीस्वच्छन्देपि सबसर्वेषु भूतेषु भावतत्त्वेन्द्रियेषु स्थावरं जंगमं चैव ·
चेतनाचेतनस्थितं प्रधानं व्याप्य सर्वं तु सामरस्येन संस्थितं इति संपदेन तथा स्व

शिव· त्मन्यधिष्ठानात्सर्वं चैवं भविष्यति उक्तं चैतेनैतत्संगृहीतं अत्रैवोपायान्तरमाह शुद्ध·
११ तत्त्वसंधानाद्वा·पशुशक्तिः शुद्धं तत्त्वं परमशि[illegible]वाख्यं तत्त्वं यदा विश्वमनुसंधत्ते·
तत्त्वमयमेवेत्यादिति तदाविद्यमानापशुशक्त्याख्यावंधशक्तिर्यस्य तादृगयं सदाशिव
वद्विश्वस्य जगतः पतिर्भवति तदुक्तं श्रीलक्ष्मीकौलार्णवे दीक्षासिद्धेतये यो
क्ताः प्रत्ययास्तोभपूर्वकाः संधानस्यैव ते देवि कलां नार्हन्ति षोडशीं श्रीविज्ञा
नभैरवेच सर्वं देहं चिन्मयं हि जगद्वापरिभावयेत् युगपन्निर्विकल्पेन मनसा·
परमोद्भवः इति तदेतत् शिववायस्य संवित्तिः क्रीडात्वेनाखिलं जगत् सपश्य
न्सततं युक्तो जीवन्मुक्तो न संशयः इति कारिकया संगृहीतमेवात् ईदृज्ञानरूप·
स्यास्य वितर्क आत्मज्ञानं विश्वात्मा शिव एवास्मीति यो वितर्को विचारस्तत·
देवास्यात्मज्ञानं उक्तं श्रीविज्ञानभैरवे सर्वज्ञः सर्वकर्ता च व्यापकः परमेश्वरः ॥

सएवाहं शैवधर्माइतिदार्ढ्याच्छिवोभवेत् इति संग्रहेपि अयमेवात्मनोग्रहःस्व
नैनैवनउक्तम् नचह्यात्मनोग्रहणंग्रहोज्ञानमेतदेवयद्विश्वात्मकशिवाभिन्न
त्वमेषाप्ययोविवदितः किंचास्य लोकानंदसमाधिसुखस्य लोकयतेऽस्ति
लोकः वस्तुग्रामः लोकयतीतिच लोकोग्राहकवर्गः तत्स्फुरतिसति ग्राह्य
ग्राहकसंवित्तिः सामान्यासर्वदेहिनां योगिनांतुविशेषोयंसंबंधेसावधानता
इतिश्रीविज्ञानभट्टारकाभिरूपितनीत्या प्रमातृपदविश्रान्त्यवधानात्मकप्रमत्कार प्र४
मयोयमानंदः एतदेवास्यसमाधिसुखम् नउक्तेनैव सर्वंजगत्स्वदेहंवास्वा
नंदभरितंस्मरेत् युगपत्स्वामृतेनैवपरानंदमयोभवेत् इति एतच्च इयमेवामृ
तप्राप्तिरित्यनेनसंगृहीतवान् अयंचयद्यस्यस्वात्मारामस्यसमाधिसुखंतेनदेव
तत्तादृशमेवलोकयतोलोकानामानंदसंक्रमणात्पुनर्याख्यानेनाभिव्यक्तिरपरे

शिव · वसायिभवति पतत्व श्रीवंदज्ञानग्रंथेनप्रागुक्तेनसंवादं ग्रंथरहस्यस्ययोगिनो
१२ विभूतियोगरहस्येयति शक्तिचक्रसंधानेशरीरोत्पत्तिः इच्छाशक्तिरुमाकुमारी
तिरहस्येणयास्यशक्तिरुक्ता तामेवयदानुसंधत्तेदातत्वेनतन्मयीभवति तदाल
15 दृश्येतास्यपथ्याभिमानेशरीरमुत्पद्यते तदुक्तं श्रीशुंभजयभट्टारकेवतः प्रवर्तते
शक्तिर्लक्ष्यहीनानिरामया इच्छासातविनिर्दिष्टाज्ञानरूपाक्रियात्मिकेति ·
इति १ उपक्रम्य सायोनिः सर्वदेवानांशक्तीनांचाप्यनेकधा अग्नीषोमात्मिका ·
योनिस्तस्यांसर्वंप्रवर्तते ॥ शक्तिसंधानमाहात्म्यंश्रीलक्ष्मीकौलार्णवे न ·
संधानेविनादेवितानसिद्धीनांचसाधनं नमंत्रोमंत्रशक्तिश्चनयोगाकर्षणं न ·
तथा इत्यादिनाप्रतिपादितम् पतत्पथ्यैश्वर्यथिलोयातत्तात्रयतोयोग्यहि
स्थितान् सोमसूर्यौदयंकृत्वासंपादयतिदेहिनः तस्मात्तेनसंग्रहीतं देहिनोऽन

१३

कदेहवासनस्य योगिनो हृदि स्थितानामर्थानां तद्रूपं निर्माणादिहृपाभ्यासाम
हेश्वरः प्रकाशानंदात्मतया सोऽहमर्थवाहोन्मीलनेन तव सोऽमहर्षे समामरस्या
त्मनाशुद्धेश्चेतद्रूपं कृत्वा बहिर्मुखत्वेनेतनामासाद्य संपादयतीति तास्याथैन्त
याखमेप्पभीष्टार्थानि नियतनस्त्रोक प्रतिपादितस्वप्रसवात्मातेत्थं प्रतिष्ठितेतयो
जितः इति स्पंदनिर्णये प्रथयैव तद्दर्शितम अनयाप्यस्य यथाभिलषितासिद्धयप
तन्माहात्म्यानैव वर्ण्यते इत्याह भूतसंधानभूतपृथक्त्वविश्वसंघट्टाः भूतानि
शरीरप्राणभावात्मकानि तेषां कृ विदाप्यायनादौ संधानं परिपोषणं व्या
ध्याद्युपशमादौ पृथक्त्वं शरीरादेर्विशेषणं देशकालादिविप्रकृष्टस्य विश्व
स्य संघट्टो ज्ञानविषयीकार्यत्वादिको स्पष्टवीक्ष शक्तिसंधानेनास्य जायते प
तत्र सर्वांगमेतत्साधनाधिकारे षष्ठि तदेव स्पंदे दुर्बलोऽपि तदाक्रम्य यत्नःका

शिव. १२ 13

यैःप्रवर्तते श्वात्मास्य दुःखलोऽकनयायोनिबुद्धिरिति श्रातिर्विंत्वंभिकादेहेन

स्यात्स्वात्मानन्दस्फूर्तिः तदन्येषां विलसं चेन्नूनः सास्मात् देहेन केतियथाह्यो

स्फुटो दृष्टमात्रयातेपि चेन्नसि भूयः स्फुटतरो भाति स्वबलोद्योगभावितः

तथा यत्परमार्थे तयेतयत्र यथास्थितं तत्र यावल्लमाक्रम्यन विरतं प्रवर्तते

इत्यादिना विभूतिसंपदेसोपपत्तिकं दर्शितं यदात्मसितशतीरनमिलक्ष्यवि-

ज्ञानमप्यामिकृति तदास्य शुद्धविद्योदयात् क्लेशानसिद्धिः वैद्यात्मा

मयवांड्यायदाशात्तिं मेधये तदाहमेव सर्वमितिशुद्धविद्यायां उदयाहि-

ज्ञात्मकस्वशक्तिचक्रेशत्वरूपमाहेश्वर्यमस्य सिद्ध्यति तदुक्तं श्रीस्वच्छंदे न

स्मात्मानं परा विद्या यस्मात् ज्ञानं विद्यते किंत्वेतहाववगयत्सर्वज्ञादिगुणान्वि-

तम् वेदना नादिधर्मस्य परमात्मन बोधना वर्तेनात्परमात्मनेनस्मादिष्यते १३

सोच्यते तत्रस्थोव्यंजयेत्तेजःपरं परमकारणं परस्मिंस्तेजसियस्मिन्नेतत्रस्थः
शिवतांव्रजेदिति तदेतद्धृदत्येवमसर्वोर्घान्यदाव्याप्यावतिष्ठते तदाकिंच
दुत्तोक्तेनस्वयमेवावभोत्स्यते इत्यनेनैवसंगृहीतमयदातत्स्वात्मारामतामे
वेद्भुतितदास्य महाहृदानुसंधानात्मंत्रवीर्यानुभवः परभट्टारिकाख्या·
संविदिच्छाज्ञानक्रियाप्रसूस्थूलमेयपर्यन्तंविश्ववमन्तीखेचरीचक्रावेशोघवाह
प्रवर्तकत्व स्वस्तुतानाकृतनंगंभीरनादियमेयोगानमहाहृदत्वस्यानुसंधा
त २ नात्तत्त्वमेवैया·नादं तन्मादात्म्यविमर्शनात् वक्ष्यमाणस्यशक्त्ताधिस्फा
राम्नकपराहंताविमर्शमयस्यमंत्रवीर्यस्यानुभवः स्वात्मरूपतयास्फुरणंभ
वति यतः पवश्रीमालिनीविजये यासाशक्तिर्जगद्धातुरिच्छारूपक्रमस्यद्या·
त १ दिप्रसूस्वेपंचाशद्भेदरूपयामातृकामालिनीरूपतामेत्योघविश्वमयीशक्तिः

प्रदर्श्य ततएवमंत्रोद्धारोदर्शित इति परैवशक्तिर्महाह्रदः ततस्तदनुसंधाना
न्मातृकामालिनीमंत्रमंत्रवीर्यानुभवइतिसूत्रार्थः एतदेव तदाक्रम्यबलं
मंत्राइत्यादिकारिकाभंग्याप्रतिपादितं तदेवंचैतन्यमात्मेत्युपक्रम्यततत्स्वातंत्र्या
वभासिततत्त्वव्याप्तिमयंसर्वमेवबंधं यथोक्तोयमात्मभैरवसमापत्तिः प्रथा
मयंतीविश्वंस्वानंदामृतमयंकरोति सर्वास्वसिद्धीर्मंत्रवीर्यानुप्रवेशांतः इदा
नीति शांभवोपायप्रस्थानात्मा प्रथमउन्मेषउक्तः अत्रतुमध्येशक्तिस्वरू
पमुक्तं तच्छांभवस्वरूपस्यशक्तिमत्ताप्रदर्शनैवेतिशिवम् इतिशिवसूत्रवि
वृत्तौशांभवोपायप्रकाशनः प्रथमउन्मेषः ॥ १ ॥ इदानीम् शाक्तोपायः
प्रकाश्यते तत्रशक्तिमंत्रवीर्यस्फारस्वरूपेतिप्रथमोन्मेषांतसूत्रितततत्स्वरूः
विवेचनपुरःसरमुन्मेषांतरमारभमाणोमंत्रस्वरूपंतावन्निरूपयति चित्तं मं

त्रः चेत्यतेविमृश्यतेऽनेनपरंतत्त्वमितिचित्तं स्फुरत्तासारमनन्यप्रसादप्रणवादि
विमर्शरूपंसंवेदनं तदेवमंत्र्यते गुप्तमंतरभेदेनविमृश्यते परमेश्वरस्वरूपम
नेनेतिकृत्वामंत्रः भूतएववस्फुरत्तात्मकमननधर्मात्मताभेदमयसंसारप्रश
मनात्मकत्राणधर्मताचास्यनिरूप्यते यथचमंत्रदेवताविमर्शपरत्वेनप्राप्त
तत्सामरस्यमापादकचित्तमेवमंत्रः नतुविचित्रवर्णसंघटनामात्रं तदुक्तंश्री
सर्वज्ञानोत्तरे उच्चार्यमाणायेमंत्रानमंत्रांश्चापितान्विदुः मोहितादेवगंधर्वा
मिथ्याज्ञानेनगर्विताःइति श्रीतंत्रसद्भावेपि मंत्राणांजीव[illegible]भूतातुयास्मृता
शक्तिरव्यया तयाहीनावरारोहेनिष्फलाःशरदभ्रवत् श्रीकंठीयसंहिता
यांतु पृथङ्मंत्राः पृथग्भूतानसिद्ध्यंतिकदाचन ज्ञानमूलमिदंसर्वमन्यथा
नैवसिद्ध्यतीति उक्तेन प्रयत्नसंदे सह्यापकाचित्तेनतनतेशिवधर्मि

शिव. णाद्दृतिमंत्रपाशनिपादितं अस्यैव प्रयत्नस्साधकः यथोक्तरूपस्य मंत्रस्यात्र
१५ संपित्नाप्रथमोन्मेषावष्टंभप्रयत्ननाम्ना· अकृतकोयः प्रयत्नः स एव साधको
15 मंत्रयितृमंत्रदेवतातादात्म्यप्रदः तदुक्तं श्रीनेत्रसद्भावे आमिषं तु यथा खस्थं
पक्षिपतनुशाकुनिः क्षिप्रं त्विषमाकर्षयेद्धृद्देशेन सहजेन तु तद्वद्विनिर्गतो योगीन्द्रो
मनो बिंदुं विकर्षयेत् यथाशरोपयत्नैः संस्थापयत्नेनाताघयावति तथा बिंदुर्व·
र्णोहं ड्स्थारोणिवयावति अन्यत्रापि तदुक्तं श्रीमंत्रसद्भावे अत्रहि नदृश्यते·
कतिजो योगबलेन योगीन्द्रो मनः क्रमे बिंदुं विकर्षयेत् परप्रकाशतां आप
येत् इति तथा बिंदुः परप्रकाशः अकृतकोयं तेनाम्नेत्यारोपणया वतिप्र
सरतीत्यर्थः एतत्स्पन्दे अयमेवोदयस्तस्य ध्यायस्य ध्यायिचेतसि तदात्म·
तासमापत्तिरिच्छुतः साधकस्येयति अनेनोक्तम् ईदृशसाधकसाध्यस्य मंत्र

१५

स्पष्टैवोपदर्शितमेवं वीर्यं लक्षयति विद्याशरीरसत्तामंत्ररहस्यं विद्यापरहृदयम·
याशरीरं स्वरूपं यस्य स विद्याशरीरो भगवान्· शाब्दराशिस्तस्य या सत्ता· शेषवि
स्वाभेदमयपूर्णाहंविमर्शात्मा स्फुरत्ता सैव मंत्राणां रहस्यमुपनिषत् यदुक्तं श्री
तंत्रसद्भावे सर्वे वर्णात्मका मंत्राः तेच शक्त्यात्मकाः प्रिये शक्तिस्तु मातृका
ज्ञेया सा च ज्ञेया शिवात्मिकेति तदेव चायमर्थोऽतिरहस्योऽपि वितत्य स्फुटीकृ
तः तथा च न जानन्ति गुरुदेवशास्त्राक्रान्तममयांस्तथा दम्भकौटिल्यनिर
तालौल्याद्याः क्रियायोजिताः अस्मात्कारणाद्देवि मया वीर्यं प्रगोपितं तेन
गुप्तेन तेन मा प्रोघावर्णास्तु केवलाः इति पीठिकाबन्धं कृत्वा या सा तु मातृ
का देवि परं तेजः समन्विता तया व्याप्तमिदं विश्वं सब्रह्मभुवनान्तकं तत्रस्थं च·
यदा देवि व्यापितं च स्मरात्रिते अवलीस्थापय याः वर्णाः स्थिताः सर्वगताः प्रिये त·

शिव १६ 16

याहं कथयिष्यामि निर्णयार्थं स्फुटं तवेम्नुपक्रम्य यासा शक्तिः परा सूक्ष्माति
गव्यारेति कीर्तिता हृद्विंदुवेष्टयित्वांतस्थसूक्ष्मभुजगाकृतिः तत्रस्था भासमाना
गेन किंचिन्मन्यतेऽम्बे चंद्राग्निरविनक्षत्रैर्भुवनानि चतुर्दश क्तिमादेशनयारे
वीविषसृष्टेवमागता मध्यहासातिनादेन परेणाज्ञानरूपिणा मथिता चोत्सस्य-
नबिंदुनावरवर्णितेति तावदैव समवेगेन समयनेषक्तिविग्रहे मेदामध्ययमोपत्रा
बिंदवः नतिवर्वेसः अत्यिनातियदातेन कलासदमानकुंडली वनधुलमया
बिंदुः प्राणे हृदयगः प्रभुः मध्यामंथनयोगेन ऋजत्वं सायते प्रिये ज्येष्ठाशक्ति
मरनामा सा तबिंदुहृदयस्य समध्यगा बिंदुनातोभमायानारेविवाशुनकुंडली रेखि
नीनाम सा ज्ञेया उभौ बिंदू हृदयस्थितौ त्रिपथा सा समाख्याता रौद्री नाम्ना नुगीय-
ते रोधिनी सा समुद्दिष्टा मोक्षमार्गनिरोधनात् प्राणांकशकलाकारास्त्रिविका

१६

ग्यार्धचंद्रिका एवैवेत्यपराशक्तिः त्रिधासात्मप्रजायते आभ्योप्युक्तविधृका
भ्यः संजातो नववर्गकः नवधा व स्फुतासां नववर्गोपलक्षिता पंचमंत्रगता
द्विसंख्यादिरनुक्रमात् तेन पंचविधा योनिर्ज्ञातव्या स्वरनायिका सर्वदा
दशागादेविद्या दशास्या उदाहृता आकारादि लकारांतास्थितापंचाशतापि·
या हृत्स्या पंकाराणवा योनिका कंठे योनि द्वितीयका त्रिराणवा तज्ञातव्या जि·
ह्वामूले सदास्थिता जिह्वाग्रे वर्णनिष्पत्तिर्भवत्यत्र न संशयः एवं शाब्दस्य लि·
प्तिः शाब्दव्याप्तें चराचरं उत्पादितात्र येन परभैरवीयपरा वाक्शक्त्यात्मक·
मातृका· नष्वज्येष्ठा रौद्री ग्रंबाल्ये शक्तिप्रसरसंभेदे वैविध्ये सर्ववर्णोदय
स्योक्तव्याहृणसंघट्टनाशरीराणां मंत्राणां सैव भगवती व्याख्याता तया विद्याशा
रीरसत्ता मंत्ररहस्यमिति प्रदर्शितं प्रत्याहारमंत्रमातृकामालिनीप्रस्तारपूर्वं·

शिव
७

कं मंत्रोद्धारकथनस्यायमेवाशयः रहस्यागमसारसंग्रहरूपत्वाच्छिवसूत्राणा
मागमसंवादेऽस्माभिः कृतः इति नात्र समस्यमसहयितव्यं एवमपि संवादिते
आगमे यदि रहस्यार्थो न बुध्यते तस्मात्सद्गुरुसपर्या कार्या एवं सूत्रार्थस्तद
क्रमस्य बलेऽस्मिन्नेतेन कथितकाद्ध्येन संदेहशिनः येषां तु एवंविधमेतत्तंत्रवीर्यप्रो
क्तमहाह्रदानुसंधानोपायिकमपि परमेश्वरेच्छात एव न हृद्यं गमी भवति अपि त्वा
नुषंगिकमात्रबिंदुनादादिकलाजनिता स्वभितसिद्धिषु विनैरोहति तेषाम्
गर्भे विनविकासो विशिष्टविद्यास्वभं गर्भे स्थिते महामायान्तरतदात्मके
मंत्रसिद्धिप्रपंचे यश्चिन्नस्य विकासः तावन्मात्रप्रपंचसंतोषो सो वा विशिष्टास
वै जनसाधारणी विद्या किं विजनस्यापि अशुद्धविद्यासैव स्वभो भेदनिष्ठो विविध
विकल्पात्मा श्वमः तदुक्तं पातंजले ते समाधावुपसर्गा व्युत्थाने सिद्धय इति तदे
१२

तत्र यतो बिंदुरतो नादोह्यमस्मात्तैरसः प्रवर्तते चिरेणोवत्तोभकत्वेन देहिन
श्चैवेनदर्शितं यद्वाभ्यागतानामपि मितसिद्धिं विलीकृत्य परामेवस्थितिमवष्ट
भातियोगी ततः विद्यासम्बन्धात्वेन स्वाभाविके खेचरीशिवावस्था प्राद्विर्रिष्ट
सततस्मायाविद्यायाः स्वाभाविकेसम्बन्धात्वेनपरमेशेच्छुभावयट्टितेमितसिद्धिप्र
म्भाविति सहजेसम्बन्धजत्वेविबाधगागत्वेवर्ततीति खेचरीमुद्राभिव्यज्यते की
दृशी खेचरीशिवस्य विज्ञायस्यावस्थातः संवेधिनीयवस्था स्थानेदोहुलता
त्मस्फुरत्ताह्या ततब्बद्धापश्यासतेयोगीनाभावलेश्रुंत्नमेन देशकालेत्वततेना
वत्रयेयावत्कत्वेत्रयम विग्रहप्रतवतत्पूर्णोपेरयेनत्वत्रयेणाव एतोवद्धमहायो
गीखेगतिप्रतिपद्यते इत्येवंसम्बन्धानविशेषानुसरणाद्या पिबपरांगतिमित्यर्थ
भावेन कुलमार्गेणातितत्वज्ञः वदतेसर्वजंकुत्वाखेचरीनामसमास्मरेतेति श्रीतं

शिव·
१८
18

त्रमुद्रावनिरूपितपरासंविन्निस्वरूपा एवमिदं भेदात्मकमायीयसमस्ततत्त्वावभा·
सोन्मा चिदात्मकस्वरूपोऽप्यनेकरूपं मंत्रवीर्यमुद्रावीर्यं चाविष्टं तदुक्तं श्री·
कुलगह्वरमालो एकं सृष्टिमयं बीजं एका मुद्रा च खेचरी द्वावेतौ यस्य जायेते सो·
ति शान्तपदे स्थित इति स्पंदेऽत्र मंत्रवीर्यस्वरूपनिरूपणे नैव मुद्रावीर्यं संगृहीतं
यदा क्षोभः प्रलीयेत तदा स्यात्परमं पदमित्यर्थेनान्यपरेणापि बहुश्रमसाध्यक्रम·
खेचरीस्वरूपं भंग्या सूचितम् तदत्र मुद्रामंत्रवीर्यासादने गुरुरुपायः गुणा·
स्वपदिशक्तितान्त्रिकमर्थमिति गुरुः सोऽत्र व्याप्तिप्रदर्शकत्वेनोपायः उक्तं च·
श्रीमालिनीविजये स गुरुर्मत्समः प्रोक्तो मंत्रवीर्यप्रकाशक इति स्पंदे नैवमा·
दिमसिद्धत्वान्न संगृहीतं अगाधसंशयाम्भोधिसमुत्तरणतारिणीं वंदे विचित्रार्थ
पदां चित्रां तां गुरुभारतीम् इति पद्येनान्यकारिकयैवैतदपि संगृहीतमेव गुरुवापा

रेमेश्वर्यंस्वग्राहिकाशक्तिः यथोक्तंश्रीमालिनीविजये शक्तिवक्त्रंतदेवोक्तंगुरु
वक्त्रंतदुच्यते इति श्रीत्रिशिरोभैरवेपि गुरोर्गुरुतराशक्तिर्गुरुवक्त्रगताभवेदि
ति सैवावकाशंददत्युपायः तस्माद्गुरोःप्रसन्नात् मातृकावक्त्रसंबोधः शि
ष्यस्यभवतीतिशेषः श्रीपरात्रिंशिकादिनिर्दिष्टनीत्याहंविमर्शप्रथमकलाअन
र्गलस्वरूपाप्रसरंत्यानंदरूपासमनीस्थ·शान्तभूमिकाभासनपुरस्सरंज्ञानात्म
कामुन्मेषदशांज्ञेयाभासासूत्रणात्मिकेच्छेनवानतांप्रदर्श्यस्फुटामेवादिरूपां विसृ
ष्टिंयातनकल्यतेजोमात्ररूपेणास्ययांमनावेषणीयेनरंजितत्वाइलक्ष्म्याहवि
तेनानन्तस्वप्रकाशात्मीकृतमेयाभासनतोऽनूनरूपेण मेयाभासाहरणमात्रे
तस्यबीजांतरप्रसवासमर्थतयाशंकाव्ययबीजं[illegible]वनिष्ठयामनाहरूपे
ण प्रपंच्य योन्याकारतानरेखासंघट्टेन त्रिकोणबीजमनुत्थानेदानेमिषयोजन

शिव ५५

१९

यावत्क्रियाशक्त्यस्फुरणमहत्यमोकारं येनैकेन ह्रीजहृदयं स्वरूपेसंवहेतेन षट्कोणं।
स्थूलबीजं चेच्छाज्ञानशक्तिव्याप्तत्रिकोणं क्रियाशक्तिप्रधानत्वात्क्रिं यसे यद्दनमयं
मदपूर्णयत्नपर्यंतविश्वैकवेदनरूपं बिउश्रूमीत्य युगपदेतद्बहिर्विसर्जनमयपूर्वि
उद्दयात्मानं विमर्शभूमिस्पृशनेन बत्नतप्रवात्तविमर्शेनानुत्तरपवैतद्दिखात्मवि
स्वंदर्शयति बहिर्विमर्शेन त्वकारादिमातेपेचपंचकं स्वरउकारलृशक्तिभ्यः पु
रुषांतं समस्तं प्रपंचयति यथैकैकस्याः स्फुरणाकैः पंचशक्तित्वमस्तीत्येकैकतः पंच
कोट्यः आभ्यपंचशक्तिभ्यः शिवात्तोक्रमेण तानुसारेणान्तः पुंभूमौ नियमादिकं
चुकतेनावस्थानादेतैः स्थाव्याप्यमातृभूमिधारणेन विश्वधारणाद्धारणाशु
द्धेनात्मायेहृक्रांतन उपरिभेदविगलनेनाभेदाप्याप्लावितेन त्वाहस्वाभियातो
स्वबरावाणानाभासितत्वेतैः सर्वेषहिपर्यंतवर्तिपरिशूरणमण्डलवर्णमयदर्पणं तदे

तेषां बीजप्रदर्शनं कृतं तदनुत्तरशक्त्याप्यायितानाहतमयमिषद्व्याख्यावाचक
रूपं षट्त्रिंशत्स्फारमयं विश्वमिति प्रत्यभिज्ञापयितुमनुत्तरपदमप्यनाहतमनुत्तरा
नाहताभ्यामेव शिवशक्तिभ्यां गर्भीकृतमेतदात्मकमेव विश्वमिति महामंत्रवी
र्यात्मनोऽहंविमर्शस्य तत्त्वम् यथोक्तमस्मत्परमेष्ठिश्रीमदुत्पलदेवपादैः प्रका
शस्यात्मविश्रान्तिरहंभावो हि कीर्तितः उक्ता च सैव विश्रान्तिः सर्वापेक्षानिरो
धतः स्वातन्त्र्यमथ कर्तृत्वं मुख्यमीश्वरतापि चेति तदियत्पर्यन्तं यन्मातृकान्त्वं
तदेव ककारसकारप्रत्याहारेणानुत्तरविसर्गसंघट्टसारेण कूटबीजेन प्रदर्शि
तमन्ते इत्यलं रहस्यप्रकटनेनैवं विधश्च मन्त्रविद्यामातृकापरेत्याम्नायस्थितिः
प्रभावायां मातृकायां संवेद्य निश्शंकस्य प्रोक्तानुत्तरानन्देच्छादिशक्तिसमूह
रूपचिदानन्दघनस्वस्वरूपमयः सम्यग्बोधो भवति पञ्चस्रोतस्तु हृदि स्राचेणाहं किल

शिव. म्. विततं तत्समस्तं गुरुपादैः श्रीपरात्रिंशिकाविवरणे तन्त्रालोकादौ प्रकाशितं उ-
२: क्तं च श्रीसिद्धामृते मात्राकुण्डलिनीबीजजीवभूतापि विदात्मिका। तज्जं भवेच्छो-
४० त्रेषा त्वं त्रिकं वर्णास्ततः पुनः। पृथग्वर्णादिकाद्यादिवर्णात्सर्गी कीवलाकका-
रादिसकारान्ताविसर्गान्तेव यासव बहिश्चान्तश्च हृदयेनादेयपरमेष्टं विदुस्ता-
त्वनिर्मूर्तीं तत्र हृदयाख्यापकोऽहिमः। ह्यादिमान्तविहीनास्तु मन्त्राः स्युः शरदभ्र-
वत्. गुरोर्लक्ष्मणमेतावदादिमान्त्यं च वेदयेत्. पूज्यः सोऽहमिव ज्ञानी भैरवो दे-
वतात्मकः। तस्मादिदं तत्त्वा यासवैर्मन्त्रैर्नैवनैवणपत्तीति एतच्च संदेहे सेयं क्रि-
यात्मिका शक्तिः शिवस्य पशुवर्तिनी बंधयित्री स्वपकम्पस्य मार्गस्था ज्ञा-
ता सिद्ध्युपपादिकेति. अनेनैव भंग्यात्मा विदितं इदं शास्त्रस्य मातृकाचक्रसंबो-
धवत्तः शारीरहविः सर्वैर्यन्त्रमातृत्वेनाभिषिक्तं स्थूलसूक्ष्मादिस्वरूपेण
४

रीरं तन्महायोगिनः परस्मिंश्चिदग्नौ हूयमानं हविः पुरीरप्रमातृतापशाम
नेन सदैव निमायाभिनिविष्टत्वात् यदुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे महाशून्यालये
वह्नौ भूताक्षविषयादिकं हूयते मनसा साकं स होमश्स्रुचाचेतनाइति तथा
ऐन्द्राटेपि यः प्रियोयः सहहूफः यो यातायोनिवलभः तदग्रमत्ताणाहवि
ह्रन्यते ज्ञानांगानइति अयं देहप्रमातृतापशामनमेवापिसर्थः गीतास्वपि
सर्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे आत्मसंयमयोगाग्नौ जुह्वति ज्ञा
नदीपिते स्पंदेपि यदा क्षोभः प्रलीयेत तदा स्यात्परमं पदं इत्यनेनैव स्पृही
ते लोभादेहाद्यहंप्रत्ययरूपइतिहि द्वितीयां श्रीभट्टकल्लटः अस्यैव ज्ञानमंत्रं
पन्नूर्वै ज्ञानं बंध इत्युक्तं तदुपमानत्वाद्वस्य सामान्यायोगिनोत्रं यत्संवादितं
कन्ता प्राक् सूत्रेष्वकालेवक्रेलापविकारजालं प्रतिपन्नसात्म्यं पैक्यात्मना

शिव॰ नाविकल्पज्ञानेनदासमस्तंकवलीकरोति अथचयमस्वरूपविमर्शात्मकंज्ञानंतद
स्यात्रं पूर्णाहंपरिमितसिकादितयास्वात्मविश्रांतिहेतुः तदुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे अ
२१ त्रैकुत्रमपुत्रिस्येयोगेनयद्दितद्दिनाहितं भविताकाविताभासाववन्निमिरत्वंतपूर्णातेति
21 युक्तिहितवद्यादप्रोत्तरप्रशांतभूमिकाज्ञानरूपैव एतच्चस्पंदे प्रबुद्धःसर्वदाति·
ष्ठेदित्यनयैवकारिकयाप्रदर्शितं यदात्वेवंसततावहितोनभवति तदाज्ञानवतो
प्यस्यावधानावलेपात् विद्यासंहारेतदुत्थस्वप्नदर्शनं प्रोक्तज्ञानस्फाररूपा·
याः शुद्धविद्यायाःसंहारेनिमज्जनेतदुत्थस्यक्रमाक्रमनवनूतनविद्यासंस्कार·
३ स्यस्वप्नस्यभेदमयस्यविकल्पप्रपंचरूपस्यदर्शनंस्फुटमुन्मज्जनंभवति तदुक्तंश्री
मालिनीविजये नैवतद्यपसत्वेनयुक्तकेनापि दृश्यते कथंचिदुपलिष्टोपिवास
नोनैवजायते इत्युपक्रम्य वासनामंत्रलाभेपियोपमन्नानजायते तमनिवृ

ले २१

वि २

भोगेषु योजयंति विघ्नायका इति तदेतदन्यथा नस्वतंत्रास्यात्स्फुटितसत्त्वदृगेक
त्वतः सततं लौकिकस्येव जाग्रत्त्वमप्यदृढये इत्यनेन स्पंदे संगृहीतम् अतस्त्र
गुहविद्यामर्शपरैरेव योगिनाभाव्यमिति उपदिष्टं भवति यथोक्तं तस्मात्ते
शसमक्तिं कवीनो नमवाक्तुयेति श्रीसूत्रे श्रीस्पंदेपि अतः सततमुद्युक्तः स्पंद
तत्त्वविविक्तये जाग्रदेव निजं भावमचिरेणाधिगच्छति इति एवं विमर्शमयमतः
प्रभृति मंत्रवीर्यमुद्रावीर्यानुसंधिप्रधानं उच्चाररहितं वस्तु चेतसैव विचिंतयन्
यं समावेशमाप्नोति शाक्तः सोत्राभिधीयते इत्याम्नातं शाक्तोपायं विविच्याव
धानावलिमंपतितविद्यासंहारे तदुत्थस्वप्नदर्शनमिति सूत्रेण तदनुषंगेणाण
वोपायप्रतिपादनस्यावकाशो दत्त इति शिवम् ॥ शिवसूत्रविमर्शिन्यां शा
क्तोपायप्रकाशनं द्वितीय उन्मेषः २ इदानीमाणवोपायं प्रतिपादयि वि.

शिव
२२
22

घंरोगोस्मावतत्वरूपंदर्शयति आत्माचित्तम यदेतद्विषयवासनाकुरितत्वाचि
त्तं तदध्यवसायादिव्यापारवृद्ध्याहंकृतमनोरूपं चित्तं तदेवात्मेति विदामकुस्व
स्वरूपाख्यातासत्वादिहृदयवलंबनेनयोनीसंचरतइति आत्मा- एतदिमर्थं
ततविदेकरूपस्यास्या- ततमस्ति अतएवचैतन्यमात्मेति स्वभावभूततावि-
कैतत्वरूपप्रतिपादनाशयेनपूर्वमात्मालक्षितउदानीमेतदीयसंकोचाव-
भासप्रधानामावइरोविमेनतिनपूर्वापरवैषम्यं अस्यचित्तस्वरूपस्याख्या
एवात्मनः ज्ञानंबंधः स्वविदुःखमोहमयाध्यवसायादिहृतिरूपंतदचित
भेदावभासनात्मकं यज्ज्ञानं तद्रूपं तस्याशितत्वादेवसंयसंसरतीति तदुक्तंश्री-
नेत्रसद्भावे मलस्याज्ञानस्यश्रमः स्यात्गुणवेदकः एवंपर्यटतेदेहीस्याना
त्स्थानांतरंव्रजेदिति एतदेवतत्वार्थतरूपेणामहेश्वरेणासिना पुर्यष्टकेन

२२

संकृद्भातुर्न्यं यमनयोऽद्वं भेकोऽपरवश्यो भोगं न ज्ञावान्संसरेदित्य तेनाहुरिदं न श्र
तः संसृतिप्रलयस्यास्य कारणं संप्रचक्ष्महे हेस्मेतन्त्यनिविधानाय संदृशा
स्त्रे नन्वज्ञानं प्रकाशकं सर्वमात्मा चैव प्रकाशकः अनयोरपृथग्भावा
ज्ज्ञाने ज्ञानी प्रकाशते इति श्रीविज्ञानभैरवोक्त्या ज्ञानमपि प्रकाशमयमे
वेति कथमस्य बंधपदं सत्यमेतत् यदि परमेश्वरप्रसादादेवं प्रत्यभिज्ञा
येत यदा तु तन्मायाशक्तितो नैवं विमर्शस्तदा कलादीनां तत्त्वानामविवे
को माया किंचित्कर्तृत्वादिरूपकलादि[illegible]दिलिंगं तत्तानां तत्त्वानां कंचुकपुर्य
ष्टकस्थूलदेहत्वेनावस्थितानां योऽयमविवेकः पृथक्त्वाभिमानानामेवा
प्रपंच:२ पृथगात्मत्वेन प्रतिपत्तिः सा मायातत्त्वाख्यातिमयः तदुक्तं श्रीतंत्रसद्भावे क
लोहलिप्तचैतन्या विद्यादर्शितगोचराः एषोणारंजिनामासौ बुद्ध्यादिकर

णोक्तः एवं मायात्मको बंधः प्रोक्तस्तस्योद्धारात्मकं तदाश्रयगुणोपमोयमे
श्चैकसमासनं तत्रासौ संस्थितः पाश्यः पाशितस्तैस्तैस्तिष्ठतीति संदेव·
अप्रबुद्धधियस्त्वेते स्वस्थितिस्थगनोद्यताः इत्यनेनैतदुक्तं स्पन्दे अनयैतत्पश
माय शरीरसंहारः कलानां महाभूतात्मकं पृथ्वीष्टकरूपं समनान्तवपु·
स्थूलसूक्ष्मपरशरीरतत्त्रयाः पृथिव्यादिशिवान्ततत्त्वरूपाः कलाभागा·
स्ता[illegible]ां संहारः स्वकारणे लयभावनया दाहादिचिंतनप्रकारेण वा ध्यानतः·
ध्यातिशेषः यदुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे भुवनाध्वादिरूपेण चिंतयेत्क्रमशो·
खिलं स्थूलसूक्ष्मपरस्थित्या यावदंते मनोलय इति तथा कालाग्निना
कालपदादुत्थितेन सकलं पुरं प्लुष्टं विचिंतयेदंते शान्ताभासः प्रजायत इ·
ति एवमादिवसर्वेषामेषास्ति अतएव उच्चारकरणध्यानवर्णस्थानप

कल्पनैः यो भवेत्स समावेशः सम्यगाणव उच्यते इति पूर्वशास्त्रे ख्याता-
श्चाणवेनोक्तं एतत्स्थूलमाश्रितोपायप्रकाशात्मेति स्पन्दशास्त्रेन
संगृहीतं यत्तत्पर्यवसानभंग्याशाक्तोपायस्ति तदस्माभिरत्र संदर्शयिष्यते
वादितं संवादयिष्यते किंचित एवं ध्यानाख्यमाणवमुपायं प्रदर्शयते देव
योगतो माख्यप्राणायामधारणाप्रत्याहारसमाधीन्प्रदर्शयति नाडीसंहा
रभूतजयभूतकैवल्याभूतशुद्ध्यन्तानि योगिनां भावनीयानीति शेषः नाडी
नां प्राणापानादिवाहिनीनां सुषीणां संहारः प्राणापानपूरकुम्भकरेचका
नवृत्तानि मध्यनाड्यां विलीनतांपादाने षडंगे श्रीस्वच्छन्दे अपसव्येन
पूरयेत्तु सव्येनैव तु रेचयेत् नाडीनां शोधनं ह्येतन्मोदमार्गपथस्य चेति वे
चनात् सूत्रणाद्प्राणायामस्त्रिधा प्रोक्तः समासाद्बहिरेवन्तरस्थानं

शिव
२४
24

तेरेवयः श्वासंतरेणभेद्येनसूर्येनाभ्यांतरेणान निःसंदक्षेभकंकृमाकापीश्वा
संतगास्त्रयइति भूतानांपृथिव्यादीनांजयोधारणाभिर्वशीकारः यथोक्तं
तत्रैव वायवीधारणांगुह्येश्चाग्नेयीनाभिमध्यतः माहेंद्रीकंठदेशेतुवा
रुणीघंटिकाश्रिता आकाशधारणामूर्ध्निसर्वसिद्धिकरीस्मृतेति भूतेभ्यः
कैवल्यंचित्तस्यततः प्रत्याहरणं यदुक्तंतत्रैव नाभ्यांहृदयसंचारान्मनस्त्वेंद्रि
यगोचरात् प्राणायामस्त्वतस्थस्तस्यप्रणतइतिस्मृतमिति हृदयान्नाभौ
प्राणस्यविषयेभ्योमृतमस्तु तत्रैवसंचारणादित्यर्थः भूतेभ्यः पृथक्त्वं तद
नुपरमस्वच्छस्वच्छंदचिदात्मता यदुक्तंतत्रैव भित्वाक्रमेणतत्सर्वाण्युन्मनां
तानियानिच सर्वोत्कलत्वाद्विदित्वाकास्वच्छंदमार्गजेदिति भूतसंधानभूत
पृथक्त्वविश्वसंचहइतियत्सूत्रैरुक्तं तत्पूर्णोभवोपायसमाविष्टस्याप्यन्न

द्रो भवतीदं त्वान्नाणावोपायप्रयत्नसाध्यमितिविशेषः एवं देहशुद्धिभूतशुद्धिप्रा
णायामप्रत्याहारध्यानधारणासमाधिभिर्यो तत्तत्तत्त्वव्याप्तिसिद्धिर्भवति सा मो
हावरणात्मतत्त्वज्ञानादित्याह मोहावरणात्सिद्धिः मोहयतीति मोहो मा
यातत्कृतादावरणाद्योसौ धारणादिक्रमसमासादितात्तत्त्वभोगव्याप्तिसि
द्धिर्भवति ननु परतत्त्वप्रकाशः यथोक्तं श्रीलक्ष्मीकौलार्णवे स्वयंभूर्भगवान्दे सं ५
वो जन्मसंस्कारवर्जितः निर्विकल्पं परं धामसश्वनादिनिधनं शिवं मन्यन्ते सर्वे
जंतवो न च पश्यन्ति मोहिताः विगलितमोहस्य तु मध्यमे प्राणमार्गेत्र प्राण
धानतथांतरे आलेख्यज्ञानशक्तिवर्त्तन्यैवाभ्यसेत् लभेत प्राणादिस्थूलभा
वं तत्प्रकाशस्तमथांतरे सुक्ष्मातीतं तत्परमेश्वरं तं लभते यतः प्राणायामः
सतिरिन्द्रियायसमामध्यवतेषुतः शब्दादिगणात्मिनिर्योचेतसाहृदयेत्वमकांतो

शिव· २५ परमंधामसम्प्रविशेतान्स्वचेतसा प्रत्याहार इति प्रोक्तो भवपाशनिकृन्तनः धीगुणा
न्समतिक्रम्य नित्यं परमं विभुं ध्यानात्प्येयस्वसंवेद्यं ध्यानं तत्त्वविदुर्बुधाः धार
25 णा परमात्मत्वे धार्यते येन सर्वदा धारणा सा विनिर्दिष्टा भवपाशनिवारिणी
स्वपरस्थेषु भूतेषु जगत्यस्मिन्समानधीः शिवोहमद्वितीयोहं समाधिः स परः
स्मृत इति श्रीमृत्युजिद्भट्टारकनिरूपितनीत्या धारणादिभिरपि परतत्त्वसमावेश
श्च भवति ननु मितसिद्धिसन्दोह मृत्युमोहजयादनेनाभोगात्मकः सहजविद्याज
त्या १ यः मोहस्याख्यात्मिकं समनान्तव्यापशात्मनो मायायाजयादभिभवान्तकोट·
पं ८ घ्रानत्यन्नेतं संस्कारस्य प्रशमं यद्भोगो विस्तारो यस्मनाद्घ्राद्देदनानादिध·
३० र्मस्येत्यादिनातिरूपितरूपायाः सहजविद्याया जयो लाभो भवति आणवोपा
यस्यापि प्रोक्तोपायपर्यवसानादित्युक्तत्वात् तथा च श्रीस्वच्छन्दे समनान्त

२५

रोहे पाशजालमनेनैतकं स्तुपक्रम्य पाशावलोकनेन्यक्तावहस्पालोकनेहि
यत आत्मव्याप्तिर्भवत्येषा शिवव्याप्तिस्ततोऽन्यथा सर्वं तत्त्वादिगुणानां यथी व्या
पकाभावयेद्यदा शिवव्याप्तिर्भवेदेषा वैतत्वेहैतसहपिणीति ग्रंथेनात्मव्या
प्यतस्य मोहस्य जयाऽन्मनाशिवव्याप्त्यात्मनः सहजविद्यायाः प्राप्तिरुक्ता य
दुक्तं तत्रैव आत्मनत्वेनतस्य क्वाविद्यानत्वेतिजयेत उन्मनासाल्वविज्ञेयामनः
संकल्प उच्यते संकल्पः क्रमतोऽस्तानप्रुनमनेयुगपल्लियते तस्मात्साचपराचि
द्यायस्मात्स्यानविद्यते विंदतेह्यत्र युगपत्सर्वं तत्त्वादिगुणान्वयात् वेदनानाद्धिय:
मेस्य परमात्मनबोधना वर्जनाय स्मामेवतस्माद्दिष्येति वाच्यते तेन स्पाव्यंज
येते जः परं परमकारणं इति एवमयमासादितसहजविद्यः जाग्रद्वितीयक
रः लब्धापि शुद्धविद्यां तदेकव्याप्तौ जागरूकः सुर्याविमर्शात्मकस्वाहंताप

शिव त्वयायद्धृतीयमिदंनावप्रपंचेयाभासात्मकंजगन्नाटकोरशिमर्धस्यनयावि
२८ योभवति विश्वमस्यसदोपितिकल्पंस्फुरतीमध्ये: यथोक्तंश्रीविज्ञानभैरवे
26 यत्रयत्रात्ममार्गेणचैतन्यंव्यज्यतेविभोः तस्यतन्मात्रधर्मित्वाच्चिल्लयाद्भरितात्मता·
तेतिश्रीस्वच्छंदविमर्शोविष्टुः नर्तकआत्मा नृत्यमंतर्निगूहितस्वस्वरूपावष्टं
भमूलंतत्तज्जागरादिनानाभूमिकाप्रपंचंस्वपरिस्पंदलीलयैवस्वभित्तौप्रकटयती
ति नर्तकआत्मा तदुक्तंश्रीनैश्वासदेवीमहेश्वरनर्तकाख्यसमग्रमपटलेदेवीमुक्त
तत्त्वे स्वमेकांशेनात्मानर्तकः कोशारदितेति भट्टश्रीनारायणेनापि
विसृष्टानेकसंहृतिजगर्भे त्रैलोक्यनाटकं प्रस्ताव्यहरसंहर्तृत्वंनः कोन्यः कविः
तमः सर्वागमोपनिषदिश्रीप्रत्यभिज्ञायां संसारनाट्यप्रवर्तयिता सुप्तेज
गतिजागरूकएवपरमेश्वरइति एवंविधस्यास्यजगन्नाट्यघनर्तकस्यभूमिका·

यच्छ्रुतिः कश्चिद्धीरः प्रत्यगात्मानमैक्षदावृत्तचक्षुरमृतत्वमिच्छन्निति ८

ग्रहणप्रवृत्तं प्रस्थानं रणमाह रोणैतरात्मा रज्यतेस्मिन्‌जगज्ञाग्राह्यग्राहकोभयप्रसर-
पीनाप्राये नात्मनेति रंगास्तत्रभूमिकाग्रहणास्थाने प्रेतणात्मा संकोचावभास
सतत्वः सूक्ष्मप्रधानो वा पुर्यष्टकरूपो देहापेक्षायां ततो जीवस्तत्र पुर्यष्टकेन
पदः स्वकरणपरिस्पंदक्रमेण जगत्ग्राह्यमाभासयति उक्तं श्रीस्वच्छंदे पुर्य-
ष्टकसमावेशाद्धि बद्धस्तेनैव योनिषु भ्रमतेणमायास्वविज्ञेय इति एवमंतरात्मरं
गोह्यमतोस्य प्रेतकातींद्रियाणि योगिश्रुत्वादींद्रियाणि हि संसारेना
मयकरनपमोरविभंर् स्वस्वरूपमेव शुद्धतया साक्षात्कुर्वंति तत्र योगा-
मरूणाविगलितविभागावमन्कारसंहर्षणमाभासाद्यंति स्वस्य च जीव-
णास्तत्रसिद्धिः पीस्तात्रिकस्वरूपविमर्शेन विशारदापिषणा तद्दशान्त-
व स्वस्फुरत्तात्मनः स्वदंसातरपरिस्पंदस्यासिद्धिरभिव्यक्तिर्भवति ना-

शिव॰ येवमाविकाभिनयसिद्धिर्बुद्धिकौ‥लादेव लभ्यते एवं स्फुरत्तात्मकसमा
३३ मादनादेवास्य सिद्धः स्वातंत्र्यभावः सिद्धः संपन्नः स्वातंत्र्यभावः सहजनतनक
27 र्तृत्वात्मकमशेषविश्ववशीकारिस्वातंत्र्यं यदुक्तं श्रीश्रीनाथपादैः श्रयेत्स्वा
तंत्र्यशक्तिं स्वां सा श्रीकालीपराकलेति श्रीस्वच्छंदेऽपि सर्वं तत्वानि भूतानि मंत्रा
वर्णाश्च येऽमलाः नित्यं तस्य वशा ह्येते शिवभावनया सदेति एवं स्वातंत्र्यभा
वोऽस्य यथा तत्र तथान्यत्र यत्र देहे योगिनः स्वाभिव्यक्तिर्जाता तत्र यथा तथा
न्यत्र सर्वत्र सदावहितस्य भवति यथोक्तं श्रीस्वच्छंदे स्वच्छंदश्चैव स्वच्छंदः स्व
च्छंदो विचरेत्सदेति श्रीसंपदेऽपि लभते तन्मयत्वेन परीसंततमाश्रितः यतः
स्वातंत्र्यतातस्य सर्वेश्वयमहं करिमिति नैवमस्पृहसीत्नभाव्यमपि तु बीजाव
धाने कर्तव्यमिति शेषः बीजं विश्वकारणं स्फुरत्तात्मा परा शक्तिः यदुक्तं

श्रीशृन्मुजिद्भट्टारके सायोनिः सर्वदेवानां प्राकीनां चाप्यनेकथा श्रीधोमा-
ति कायेति स्ततः सर्वे प्रवर्तते इत्यादि नच परशोक्यात्मनि बीजवपानं शुष्ये
शूयच्छिन्न निवेशनं कार्यमेवं हि सत्यसौ आसनस्थः स्वत्वं हृदे निमज्जति अस्य
ते तिन्यमैकात्म्येन स्वीयते स्मिन्नित्यासनं परेशा केवलं यत्तत्र तिष्ठति परिह
न परा परव्यानयारणादि सर्वं क्रियाप्रयासो नित्यमनं स्वेन यानेच्चपरा शूश
ति ५ यः सप्तत्वमनायासतयाहृदे विशुपवाहयसरहैलौप्य कोठुलमादियोगिनि
परा शून्य समप्रेशनिमज्जति देहादिसंकोचसंस्कारध्वोङ्गेनैन नमयीभवति यदुक्तं
श्रीशृन्मुजिद्भट्टारकएव नोर्ध्वे ध्यानं प्रयुञ्जीत नाधस्तान्न च मध्यतः नाग्रतः पृ
ष्ठतः किंचित्पार्श्वयोरुभयोरपि नान्तः शरीरसंस्थं तु न बाह्ये भावयेत्क्वचित्
नाकाशे बन्धयेल्लक्ष्यं नाधो दृष्टिं निवेशयेत् नचालोकमीलने किंचिन्नकिं

शिव विद्रूपत्वेऽपि तं अवलंबं निरालंबं सालंबं नैव भावयेत् नेंद्रियाणि न भूतानि श
२८ ब्दस्पर्शरसादयः एवं मनःसमाधिस्थः केवलं तन्मयी भवेत् सावस्था परमा
प्रोक्ता शिवस्य परमात्मनः निराभासं पदं तत्तु तत्प्राप्य न निवर्तते इति तदेव ना
डीसंहारधाराणावोऽन्यायक्रमासादितमोहजयो मजज्जुद्धविद्यात्मकशाक्तबला
सादनप्रकृष्टोद्यमी ह्यतत्त्वामृतह्रदात्मकशांभवपदे योगी स्वभावाविर्भाव
मापादयति स्वस्य चैतन्यस्य संबोधिनी मात्रा चिद्रूपाप्रधानतामां शास्त्रदृष्टं पश्ये
ष्वेव यवेद्यकावभासात्मकं निर्माणमापादयति निर्मितमेव च दर्शयति यदु
क्तं श्रीस्वच्छंदे तदेव भवति स्थूलं स्थूलोणापि वर्णाद्यिये स्थूलसूक्ष्मविभेदत
स्तदेकं संव्यवस्थितमिति यन्त्रविज्ञायामपि आत्मानमनपवायं जेयी ज्ञयो
स्तु यः किंयतिज्ञेयं न विति आगमेऽपि जले हिमं वयो वेद्यगुरुवक्त्राभामाधि
३८

ये नास्य वर्तनस्य कर्मेव्यं तस्यापश्चिमजन्मनेति श्रुतेनैवाशयेनाक्तं एतदेवट।
तिवाायस्य संवित्तिः श्रीगान्ने नाखिलं जगत् सपश्यन्सततं युक्तो जीवन्मुक्तो
न संशय इत्यनेन स्पंदे प्रतिपादितं नचैवं स्वप्राक्कर्मनिर्मितभूतभावशरीरव-
तोस्य जन्मादिबंधः कश्चिदित्याह विद्याविनाशे जन्मविनाशः॥ योक्तायाः
सहजविद्यायाश्चविनाशे सततोन्मज्जनया स्फुरणे जन्मनो ज्ञानसहकारिकर्म-
हेतुकस्य दुःखमयस्य देहेंद्रियादिसमुदायस्य नाशो विध्वंसः सएवचएव यदु-
क्तं श्रीकंठ्यां सप्रपंचे परित्यज्य हेयोपादेयलक्षणं तृणादिकं न यावप्रीणपा
पाणिसवर्णवत् शिवावयवनियतेतभावाभावोपदेहिते सर्वशिवमयं ख्या-
त्वा भूयो जन्म न चाप्नुयात् श्रीस्वच्छंदे स्वनिर्वाणपरं शुद्धं गत्वापारंपरगतं न
हि दिव्याविमुक्तेन गत्वा भूयो न जायत इति श्रीमृत्युजिद्भट्टारकेपि तत्रयथि

शिव· २९ 29 निर्मुक्तंशास्त्रंनेत्रबलंयथावै दिव्येनयोगमार्गेणदृष्टासूर्योनजायतइति दिव्ये
नेति विकल्पहानोमिषद्विकल्पविमर्शोपायेन यदानशुद्धविद्यास्वरूप
मस्यतिमज्जतितदा कवर्गादिषुमाहेश्वर्याद्याः पशुमातरः शुद्धविद्यायाभवं
तीतिशेषः यासांशक्तिर्जगद्धातुः कथितासमवायिनी इच्छात्वंतस्यसादे·
विसिसृक्षोः प्रतिपद्यते सैकापिसत्यनेकत्वंयथागच्छतितच्छृणु एवमेत
एवमेतदितिज्ञेयंनान्यथेतिसुनिश्चितं ज्ञापयंतीजगत्यत्रज्ञानेशक्तिर्निगा·
द्यते एवंभूतमिदंवस्तुभवत्वितियदापुनः जातातदैवतत्तद्वत्कुर्वैत्यत्रक्रियो
च्यते एवंसैषाद्विरूपापिपुनर्भेदैरनंततां अर्थोपाधिवशाद्यातिचिंतामणिरि
वेश्वरी तत्रतावत्समापन्नमातृभावाविभिद्यते द्विधाचनवधाचैवपंचाशा·
द्धाचमालिनी बीजयोन्यात्मकाद्भेदाद्द्विधाबीजंस्वरामतः कादिभिश्चस्मृ

नायोनिनवधावर्गभेदतः बीजमंत्रः शिवः शक्तिर्योनिरित्यभिधीयते व
र्गाष्टकविभेदेन माहेश्वर्यादिवाष्टके मतिवर्णविभेदेन शतार्धकिरणो
ज्वला हृद्यार्णवाचकत्वेन तन्नाम्याख्यानां निवेशितेति श्रीमालिनीविजय
निरूपितनीत्यापारमेश्वरीयशवाक्यसंतीच्छाज्ञानक्रियारूपतां शिवाबी
ज योनिवर्गवर्णपादि रूपां शिवशक्तिमाहे· श्वर्यादिवाचकामादित्वान
पू रूपां मातृकाम्मनाश्रित्यासर्वे मातृषु विकल्पक सविकल्पकत्वं नंसवेदः
नेदप्रमात्वतः परामर्शात्मनास्थूलसूक्ष्मप्रश्नात्त्वेपविरूपाना वर्गवर्णा
दिदेवताधिष्ठानादिद्वारेणास्मयदृष्टेभयपगाहेद्वादिशुणेवमपेवयत्यसङ्कु
चितस्वतंत्रचिद्रूपस्वस्वरूपमाच्छाद्यखोनासङ्कुचितपरतंत्रदेहादिमयत्वमा
पादयति तदुक्तं श्रीत्रिंशिकाशास्त्रेपि कांभवति [illegible]

शिव
३
30

मध्यस्थाब्रह्मपाशावलंबिकाः पीठेश्वर्योमहाघोरामोहयंतेमुहुर्मुहुरिति
पूर्वमपिसंवादितं ज्ञानाधिष्ठानंमातृकेति सामान्येनोक्तमिदंतथामत·
न्त्रापिप्रमाणयन्नाह माहेश्वर्यादिभिः पञ्चजनाधिष्ठानभूताभिरपिशाक्तानुवेध
द्वारेणमोहयतस्माश्रायेनेतिविशेषः यतएवमतः शुद्धविद्यास्वरूपशक्त्यु
क्तिभियमाह्निमपिपथ्यातनप्रयतितयासर्वदशासुयोगिनासावधानेन·
भवितव्यमित्याह त्रिपुवनर्यैलवर्गसमेयैस्त्रिपुजाणार्णादिषु ऊँ पदेखवन
र्यैः शुद्धविद्याप्रकाशरूपंतथानेदंसामान्यंक्याम मैलवद्दिति यथानेले
क्रमेणापिकंप्रसरद्दाश्रृयंव्याप्नोतितथाप्याप्रेयं त्रिखपिपरेखुन्मेषाय·
शोन्मानकार्यंतकोऽर्गः परिस्फुरतानर्थंस्मेनमध्यदशावहेभपुर्नवाध्या
पुयात्यपनतमपीभावमाप्नुयात् मायतलवमपस्वपमेषुनुयांभोगसंभवः

३

यनेनोपायमशक्तिवक्रात्रुसंध्यवहेश्भमाजः स्वरसप्रसरज्ञानमाद्यिपदेश्वसमामा
त्रेनयेस्योक्तं चितभाक्तावीरशाइतिग्रंथमवोपायात्रगुणहठपाकप्रत्साजा
गणादिसंहारादीशून: श्रुनेननस्त्रेणणवोविनावहेश्भप्रत्यादलकल्संजाग
णादित्रयेनयेरसासिकेकार्येमिन्नकसिनिमध्यविशेषः श्रेयोपायमाह मयः
सविज्ञेनमविशेन माणादिस्थूलभावननत्क्रास्हलमर्थान्तरे सदमानीतेन
परमंसंद्रंलभ्यनेयत्नः इत्युपकम्यमविशेजन्तस्वचेतसेति श्रीमृत्युजिद्भट्टा
ण२ रकनिरूपितनीमाग्रीणामथ्यानधारणादिस्थूलोपायान्तरिन्यप्रसविज्ञेना
विकल्परूपेणनसुंवोनरविमर्शेश्चमत्कारात्मनासंवेदनेनप्रविशेत्समावि
शेनकीदृकमयः शरीरप्राणादिप्रमातृतांनैवविश्वमत्कारसमज्जनेन
मथामयत् तदुक्तं श्रीछुम्बदेः व्यापारमात्रसंमत्क्रावोधमात्रेनियोजयेत्न

शिव
३१

31

दाशिववन्नमस्येतिपञ्चार्धेमोक्षवाणांवाम श्रीविज्ञानभट्टारकेऽपि मानसंवे
ननाशक्तिरात्मावेनिवनष्टयं यदाप्रियेयपरिलीणां तदानेऽङ्गरवंवपुरिति प॰
तदेवज्ञानगर्भेस्तोत्रे विहायसकलाक्रिया जननिमानसीः सर्वतोविमुक्त
करणाक्रियानुसृतिपारतंत्र्योज्झले स्थितैस्त्वदनुभावतः सपदिवेद्यतेसापरा
दशाहृमिरनंदितासमसत्वोभूतसंदिनीति अनेनमहागुरुभिर्निबद्धं इत्थं
वपरमपदस्पर्शविहृत्यास्यवस्तुस्वाभाव्याद्यदापुनः प्रसरणंभवतितदा प्रा
णस्सन्नावारैस्तस्पर्शनं ॥ परस्फुरत्तात्मकशाक्तपरिमलसंस्फुतस्यप्राणस्य
सम्पत्तिविकासितसमग्रग्रंथ्यात्मकोनत्रावष्टम्भलादाईषहूतिमेदभेदवारे
प्रसारणोस्पृभेविदानेदयनात्मनयेकरूपंरणेमेवेदनमयीत्मवेदशास्वस्य
भवतीत्यर्थः उक्तं च श्रीमदानंदभैरवे उक्तंञ्चलौकिकाचारमैर्देनमुक्तिरंस्प

३१

येन समग्रं सर्वदेवानां तथा वर्णाश्रमादिके इत्यागतं समन्ताद् दर्शीसमुत्कः
सर्वं वे यैनैव इति अत एव श्रीमन्मभिज्ञायाम् उद्धिताम् अन्यसरे पि बाह्ये देशाद्य
पायि नानाद्दिनसेकोचानां विद्यालसद्रूपलाभयवेन्मुक्तः यदा नेन गुरुवेन यो
वयानाव ष्टंभ पकर्षलभ्यं नयोनीनपदमेवमयं न समाविशति अपित्व हुर्वा
परकोटिसंवेयनर्यवमन्कार मोरेणव सेनष्पमाप्तैनेतराय ॥ मयोर्ययम
वः ॥ पूर्वापर कोटिग्रासलयेर समाश्वादयतो मध्ये मध्यदशायाम् अवरः अत्र
हूं समवोप्युन्यानामा ऊक्तितः सर्वोजायते नतविद्या संहारे तदुन्य सु
मदर्शन मिनुक्तस्वार्थ नीत्या सदा व्याप्तहृती नयैः उक्तं च श्रीमालिनीवि
जये वासनामात्रलाभेपि योप्यमनोनजायते नमनिनेपभोगेषु योजयंति
विनायकाः नस्मात्नेषु संसक्तिं ऊर्वी नोनमवोद्धये निमागपि सेवा दिते प

शिव· कमेवपसमेवेपिप्रवृत्तेयपदिनर्येरसावष्टंभेनममध्यपदं पुनरपिसिंचतितदा ॥
३२ मात्रास्वप्रत्ययसंधानेनष्टस्यपुनरुत्थानं ॥ मात्रास्वपदार्थेषुस्वप्रत्ययसंधानं
32·५३ बललाभायस्वरूपेणतत्वाचावांस्तुगोचरः मनस्त्रितयतेयानितुहिस्त्वैवाध्यवस
ति श्वरेहंकरोतीयायास्वेवपत्त्वेपनयास्थिते यस्त्रनास्तिमनस्तैवंवनतेह्युक्तः प
यत्नतरत्तिश्रीस्वच्छंदेविहृपितनोन्यात्रिस्वमिदं महामीतिविद्यानात्मरूपतो
सर्वत्रानुसंदधतः पूर्वोक्तात्वरसमवष्टंभ्यापहृतिरतत्तन्यैकचर्वनवममकार
मूपस्वभावस्यपुनरुत्थानमुक्तंजनेनतदेकात्संघनंस्थूलोतंयोगिनोभवतीत्य
र्थः तदुक्तंश्रीस्वच्छंदे यमसत्यंवल्लीनवयोगिनामपियत्नतः इंतिपञ्च
स्यपस्यज्ञेयमयोभावः स्थिरः स्थूलः समंततः मनोनवल्लनेनस्य सर्वा
वस्थागतस्यत यत्रयत्रमनोयातिज्ञेयंतत्रैवचिंतयेत चलि[illegible] ता
३२

यास्यतेक्रमसर्वंशिवमयंप्रत्ययेनइति विश्वेषुसर्वेषुइन्द्रियार्थेषुव्यवस्थितं
यत्रयत्रेतिरूप्येननाशिवंविद्यतेक्वचित् इत्यनात्मादितत्त्वकर्षोयोगी
शिवतत्त्वोजायते॥ वर्षपरिपूर्णीलनप्रकर्षात्प्राप्तव्यानीतपदः परिपू
र्णः स्वच्छस्वच्छन्दचिदानंदघनेनशिवेनभगवताव्याप्तः देहकलायाश्चवि
गलनात्तत्त्वमोजायतेनहिगलनेसत्याद्भिवपुर्वासोविद्यार्थः तथाव
श्रीकालिकाश्रमे तस्माद्विमलमसेहिर्यंबुद्ध्वायोगंगुरोर्मुखात् शिविक
ल्पनभावेनभावयेन्नत्वायत्नतः यावत्तत्त्वसमतांयातिभगवान्भैरवोश्रवी
दिति एवमपिचयेनेदंनहिभेभानइत्याम्नायोक्तनीत्योपवनतभोगालि
वाहनमात्रप्रयोजनात्देहस्थितिरस्यनातिक्रमणीयेत्याह॥ शरीरवृ
त्तिव्रतं॥ श्रोक्तादृशाशिवतत्त्वस्ययोगिनःशिवाहंभावेनवर्त्तमान

स्य शरीरवृत्तिर्वर्तनं न यत्नरचितं व्रतं स्वस्वरूपविमर्शात्मकनिमेषोदितपरस्पन्दना
तेन परस्य नियमेनानुष्ठेयमस्य तथा च श्रीस्वच्छन्दे सुप्रदीप्ते यथा वह्नौ शि
खा दृश्येत चाम्बरे देहप्राणस्थितो ह्यात्मा तद्वल्लीयेत तत्परे इत्युक्त्या देह
प्राणावस्थितस्यैव शिवसमाविष्टत्वमुक्तं न त्वन्यस्य देहस्थितिरिक्तं चान उ
पयुक्तं यदुक्तं त्रिकसारे देहे स्थितानामिमुद्रादिभिर्यः सदा समाहितो बुधः स
तमुद्राधरः प्रोक्तः शेषास्त्वस्थिधारका इति श्रीकुलपञ्चाशिकायामपि
अव्यक्तलिङ्गिनं रुद्रं संभाषेत महीपतिः लिङ्गिनं तापसं यान्ति श्रुतिसमन्व·
यतः एवंविधस्यास्य॥ कथा जपः॥ अहमेव परो हंसः शिवः परमकार·
णमिति श्रीस्वच्छन्दे निरूपितनीत्या निजमेव पराहंभावनामयत्वात् तस्य
देवाधिदेवस्य परबोधस्वरूपिणः विमर्शः परमा शक्तिः सर्वज्ञानभा·

लिनीति श्रीकालिकाक्रमनिरूपिणीत्यामहामंजर्यामकाह्लकाहंवि
मर्शोरहस्य यद्यदालापादिभिर्नरस्यस्वात्मदेवताविमर्शोनवरता
वर्तनात्माजपोजायते यदुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे भूयोभूयः परेभावेभावना
भाव्यतेहिया जपःसोत्रस्वयंनादोमंत्रात्माजप्यईदृशः इतितथा सकारेणब
हिर्यातिहकारेणविशेत्पुनः हंसहंसेत्यनेनमंत्रंजीवोजपतिनित्यशः षट्
शतानिदिवारात्रौसहस्राण्येकविंशतिः जपोदेव्याविनिर्दिष्टः सुलभोदु
र्लभोजडैरिति ईदृग्जपव्रतवतोस्यचर्यामाह ध्यानमनस्तमितंपुनरेवतस्य
देहस्यतानितायज्ञानेसाक्षात्कारूपस्यरतेः हीयतेपरहृतोस्वहृत्पूजेयते
देश्चनविश्रमहेतुः हीयतेष्योप्यनेनमायासुरूपं हीयतेरत्नेनलक्षः शिवा·
त्मास्वभावस्थानेनेतिक्षुत्वाग्रयवहीयतेइतिध्यानमात्मज्ञानमेवानेनाते·

शिव· वासिष्योदीयते नडकं दृशीनामयशोनाह्यपिविततनाडवसागयान नायपि·
३४ यंति योगीशः कुलाचारपतिष्ठितानाडति यश्योक्रमहरणाश्रिवनल्पनयपित
3५ ममेवव्रतजपवर्यांष्टल्यातिग्गाक्रिचक्राहस्त्रः मपवनव्रतउपेदृष्यानांप्रति·
बोधकरत्वाह ॥ योविपस्पोज्ञाहेतत्र ॥ श्रवीत्यम्भूत्यानीमविषंकवगीटि
पुमाहेस्मुयोग्याः पश्यमानरस्वाभिहितनदृशमाहेस्मुयोदिशक्रिचक्रं त·
वनिष्ठतिविहितस्वमाहात्म्यत्वात्मपश्लेनयः प्रतपतिमजाहेतः ज्ञानानी
तिना ज्ञानशक्तिमत्स्याहेतरूपदेशपात ज्ञानशक्त्यापतिबोधयितंदमः
श्रम्यस्त्वशक्तिवक्रपरतेचीकृतनात स्वात्मन्यप्रभविस्मृः कथमन्यान्यबो
धयेत यच्छुह्यापेलयातनशाह्येवस्लेच्याहार्यः वशाह्येह्यर्थेयोयमवि·
यस्यः मयमाज्ञानप्रबोधनहेतमत्स्याघकमपशंकं ज्ञानमात्मज्ञामिति श्र
३४

यस्तत्र शक्तिचक्रपरनेत्रीकृतमान स्वात्मन्यप्रमेयविमृशः कथम्भूतात्मबोध
येन यत्स्त्रीपलयाननशक्तोत्रसहवेष्याहार्यः चशक्तेहृत्थेयायमविषयः
सयस्मात्तात्तेनपबोधनहेतत्वस्माधकमत्कौ दानमालात्तानमितिग्र्येमवत
रसाहृष्यात्त्यसूयादिनितिहकस्थिस्मायोऽइतियोगीद्रः वीतिविज्ञानेपलिप
दे स्पतिपदस्यः इमस्पानमत्तरंजेनिज्ञाता हेरतिहृयः वितितठुता वि
मर्जनीयेनविमर्शशक्तिस्वकारेणानन्तसमस्तयार्थेनकर्णोपलभूमूपनहस्या
श्रियेयायोगीन्द्रविमर्शशक्त्यात्मस्वरूपात्मकविज्ञानपदस्यः मत्तानाकु
नोवावर्गेनत्मयन्तदावामस्पहृयंनठुतोनिः स्पारतानतहपादयनाम्मासादयनी
तिव्याचहतेपनत्रननः प्रतिभाति पदार्थसंघातेनोनिवाहनात प्रतिसवे
वेदशोव्याख्याक्रमस्यसहस्रशोदर्पोपितेपाकपनात ग्रस्याच॥ सप

क्तिप्रचयोस्य विश्वं ॥ यतोयं शिववत्स्वरूपक्रमस्ततो यथाशक्तयोस्य जगत्कृ
त्वमिन्याग्नायत्स्वाशिवस्य विश्वं स्वशक्तिमयं तथास्यापि स्वस्याः संविदा
त्मनः शक्तेः प्रचयः क्रियाशक्तिस्फुरणरूपो विकासो विश्वं यदुक्तं श्रीशुव
शिति यतो ज्ञानमयं देवि ज्ञेयं वर्द्धयासियं निर्यविनानां सर्वेषां त्राणमेत्र
त्रयुच्यते कालिकाक्रमेपि नन्वद्रूपतया ज्ञानं बहिर्न प्रकाशते ज्ञानाद
तेनार्थः समाज्ञानरूपेणतो जगत् बहिर्ज्ञानाद्वेभावाः केनविहिविषयीकृताः
ज्ञानेनैदात्मतापाममेन स्मादेवसीयते ध्रुक्तिनास्तिविभागोनविषयविषि
योगतः ज्ञानात्मतोज्ञेयनिष्ठाभावानांभावनाबलात् युगपद्विहृद्रनाज्ञान
ज्ञेययोरेकरूपतेति नकेवलं सृष्टिरूपायानिजशक्तिविकासोस्यविश्वं
यवत्स्थिप्रापातितो ॥ स्थितिलयौ ॥ स्वशक्तिप्रचयरूपत्ववत्तेन क्रियाशक्त्या

भासितस्य विश्वस्य तत्तत्प्रमातृरूपत्वं कं त्रिकालं बहिर्मुखतयावभासरूपायाः
स्थितिसृष्टिमयप्रमातृविश्रान्त्यात्मयोर्लयसत्तावृत्तावेतत्सर्वशक्तिमयपर
वतत्त्वे ऽदंहाभासमाने विलीयमाने च निजसंविदेकरूपात्मकमेवान्यथान्य
स्य संवेदनानुपपत्तेः अत एव श्रीकालिकाक्रमे सृष्टिनाशविभागेनेत्या
दि स्थितिलयपरत्वेनोक्तं तथा सर्वेषु दृष्टिनिरालंबत्वात् सर्वप्रत्ययात्मकं प
पञ्चपतिमण्डलं कालाजीवेश्वेव न संशयः तत्त्वेष्वेव सृष्टिस्थितिलयावस्थासत्यो
न्मेषावभासमयी सर्वस्वरूपान्तःस्थानमायातस्मिन् नाशकाशान्त एवमाह
॥ तत्त्वग्रहणावष्टम्भनिराससंवेदनाभावात् ॥ तेषां सृष्ट्यादीनां ग्रहणावष्टम्भ
त्वेनापि नाशयोगिनः संवेदनाभावात् तथैव च मत्कारात्मकविमर्शमयावुप
लब्धत्वाद्विरामस्थलं तत्तत्त्विरामेकस्य विदर्थप्रकाशनात् यदुक्तं तत्रैव

शिव·
३६
36

नाशोविद्यापंचकस्यस्वभावोनविनश्यति उत्पत्तिधर्मविरहात्तस्मान्नाशो·
नवास्तवः यतोविद्यासमुत्पत्तिधर्मसाम्याभ्युपवर्यते अन्यस्वभावेननोनष्टं
ननष्टंकथमुच्यतेइति नेषतद्वसंपदे यवस्याप्युगलेवात्रकार्यकत्वेनशा·
श्लिनेकार्यंतातयिणीनत्रकतेवंपुनरत्नयं तथा कार्योन्मुखेःप्रयत्नो
यः केवलंसोत्रलप्यते नशिखलुमेविलसोसमीन्यवपुः प्रतिपद्यते नतयो
नष्टोऽभावःसर्वंजनयुणास्पदं नस्यलोपःकदाचित्स्यादन्यस्याप्रपलं·
भनात्रस्यतेनेनोक्तं श्रुस्ययोगिनः॥ स्वोभावोयोबहिर्मतनं॥ वेद्यस्य
प्रोजानयोःस्वावेङ्कः त्वयाबहिरिवनीलादिवदिदंतामासरूपतयामनने
संवेदनेननलौकिकवदहंतासंस्पर्शनेनास्यहिस्वशक्तिप्रचयोस्यविश्व
मितिकाक्षरणार्थनीमासर्वमहंताछादितेनेनस्फुरति ननुनियत स्वावेङ्कः ३६

त्वादीन्येवं परमेतत्तत् योगी हि प्रशान्तसुखदुःखकसमानभावः कथं सुखदु-
ःखाभ्यां स्पृश्यते तथाच श्रीमन्मभिसितायां ग्राहकभूमिकोत्तीर्णानां
वास्तवसमानत्वदशाप्रपन्नानां तत्तत्कृहेतूपस्थापितसुखदुःखसमानता-
कारेपि न सुखदुःखादिकेषां नोत्पद्यत एव वा सुखादिके न वैकल्पात्म-
हजानंदादिविभावस्तत्तदास्यादिश्रुतौ श्रुतमेव न दुःखेन सुखेपि च न ग्राह्य-
ग्राहकोनव नवास्ति मूढभावोपि तदस्ति परमार्थवशेति स्पंदेतिस्यपि ते-
पनस्त्रोत्तीर्णां सुखदुःखकसमानभावस्य योगिनो नात्र सुखदुःखसंस्पर्श-
न एवास्तो ॥ तदिह सुखकामकेवली॥ ताभ्यां सुखदुःखाभ्यां विप्रयोगेण शु-
क्तः संस्कारमात्रेणापि स्पृश्यते न संस्पृष्टः केवली केवलत्वं चिन्मात्रप्रमातृत्व- ता.
पं यस्य तदुक्तं श्रीकालिकाक्रमे सुखदुःखादिविज्ञानविकल्पानल्प

शिव कल्पितं भिन्नाद्वैतमयमहामोहं योगी योगफलं लभेदिति तथाह्योक्तमस्मा
णापेक्षया विशेषद्योतकं एवमुक्तस्वरूपज्ञातोप्यनन्तस्वरूपतया यद्द
३७ ह ॥ मोहप्रतिसंहतेस्तु कर्मात्मा ॥ मोहो नाम ज्ञानं प्रतिसंहतमस्ते रेकाद्यन्नस्तत
37 एवम्भूतस्तु बोधास्वरूपायः स पुनः कर्मात्मा नित्यं शुभाशुभकर्मलंकितः
तदुक्तं तत्रैव यदविद्याहृतनयाविकल्पविपर्ययागतः शिवादीनेव कः इ
ति समुद्भावयतेविलात् ततः शुभैः शुभाभावात् लयं तनत इष्टमनं स्व
शुभेभ्यः शुभावेभ्यः परेड्ः खेयन्नायतन इति एवमेद् शास्त्रापि कर्मात्मनो य
दानर्गलमाहेश्वराक्रियानवशेनिमिषितसहजस्वातन्त्र्ययोगो भवति न
तस्य ॥ भेदतिरस्कारे सर्गान्तरकर्मत्वं ॥ शरीरप्राणाद्यहन्ताभिमानात्मनं
सकलप्रलयाकलादिप्रमातृवितत्समभेदस्यतिरस्कारेस्पितस्यापि चिद् ३७

नस्वभावोनमज्जनादरपरस्तानेमतिक्रमेण मंत्रमंत्रेशमुरमंत्रमहेश्वराणामकृस्व
माहात्म्यावाप्तौ सर्गोनरकर्मितं यथाभिलषितनिर्मेयतिमोत्त्रनेभवति त
थाचश्रीस्वच्छन्दे त्रिगुणेननजप्तेनस्वच्छंदसदृशोभवेदिति स्वच्छन्दसादृश्य
नभेदतिरस्कारमस्याज्ञा ब्रह्मविष्णुरिंद्रदेवानांसिद्धदैत्योरगोरगिणां भयदा
तारहिता यथाप्याज्ञयहहाद्भुतदेवेन दर्पहरणिकालस्यपालयेद्भुवनानपीत्मकं
नचैतस्यासंभाव्यं यतः ॥ [illegible] ॥ करणशक्तिः स्वतोनुभावात् ॥ स्वतः स्व
स्मादेवानुभवात्संकल्पस्वभावे करणशक्तिस्तत्रसाधारणार्थनिर्मात
त्वमात्मनः सिद्धमेव स्वप्नेनेनाशयेनश्रीमत्प्रत्यभिज्ञायांसूत्रितमेव यथाभीष्टः
समुल्लेखोबभासनात ज्ञानक्रियेस्फुटेएवसिद्धसर्वस्यजीवतःस्मृतं तथाह
भवायदिदैवनहादाभिनिवेशेनवस्तुशानितदा सर्वसाधारणाभीष्टार्थनिर्मा

शिव·
३८
38

नृनपि भवति तदर्कं तत्त्वगर्भे यदात्वेनापि मुख्यकस्य सामर्थ्यं गुणोऽन्वला भ
वेहृदनवाहृदरदाविनाशात्स्वदीतता तदात्वेनैषां संकल्पः कल्पपादपतोऽव्रजेदि
ति यत्नस्त्वकरणशक्तिशालोका त्वयोमास्वात्तयशक्तिरेव बोधरूपस्वय·
मानः सास्मतोभ्मायाशालूपदृशितततत्वरूपो ह्वेजनाय ॥ विपदा यत्र प्राणै
र्यायाणांभावो न्मुख्यतदसिद्धगतदेतत्रुंलीभावनामयानांस्पृष्टिस्थितिलयश
ह्रौतानांपदानामवस्थानांयदादिमयानैश्विमन्तानित्वेनानेदवनेत्वयीत्वे
परं मायाणान्यारूढारितमपि ततहिषयोपभोगाद्यवसरेषु विधेहदामा
समानेनेनतत्रदवसरेषु लक्षणमात्रो विनेनाप्यनुप्राणनमेतत्सुखेनतद्विमर्शोव·
स्थितिनाशनमप्यनानुगतनयाप्राणनमात्मनस्तेनैव जीवितेनापि जीवितस्या·
नेजनेऊयोत तदर्कस्त्रीविज्ञानभैरवे स्वंतःस्वात्मभवानेदाविकल्पान्मनको

३८

वत्। यावत्स्थास्यति तावत्कालं भैरवीभैरवात्मनः तद्रूपस्वलाभो जायेयं विमलं वि
स्फुरणमित्याद्युपक्रमस्य शक्तिसंगमसंक्षुब्धशक्त्यावेशावसानिकं य
त्सुखं ब्रह्मतत्त्वस्य तत्सुखं स्वाक्यमुच्यते लेहनामथनाकोटैः स्त्रीसुख
स्य भरात्स्मृतेः शक्त्यभावेऽपि देवेशि भवेदानंदसंप्लवः आनंदे महति प्रा
प्ते दृष्टे वा बांधवे चिरात् आनंदमुद्गतं ध्यात्वा तल्लयस्तन्मना भवेत् जग्धिपा
नकृतोल्लासरसानंदविजृंभणात् भावयेदेवं भावं महानंदमयो भवेत्
गीतादिविषयास्वादासमसौख्यैकतात्मनः योगिनस्तन्मयत्वेन मनोरूढे
स्तदात्मतेति इत्यादिना उपायदर्शनेन प्रपंचितं एतच्च अतिक्रुद्धः प्रहृष्टो
वा किं करोमीति वा मृशन् धावन्वा यत्पदं गच्छेत्तत्र स्पंदः प्रतिष्ठितः इत्या
दिना प्रबुद्धः स्यादनाहत इत्यनेन प्रदर्शितमेतत्स्पंदनिर्णये विवरणकोदेश

शिव· ३९ 39.

यैवन्निर्मितं त्रिभुवनं येमितिसत्त्वेणाजागमादौ नयोनुग्राणानमुत्क्रमेण
सर्वं दृश्याणानादिमध्यांतेषु सृष्टिस्थितिसंहारतिरूपितयामेस्यानिरूपिते·
स्थितिशेषः एवत्स्वत्रिपदार्थानुग्राणानेनानंतर्विवेनावष्टंभमदृश्याणामेवास्मा·
ग्रसेनरूपेदृपितं ॥ चित्तस्थितिवक्त्रैरेकरणवाह्येषु ॥ त्रिपदार्थनुग्राणान्·
सिमेव यथांतर्मुखेदृश्यायां चित्तस्थितौ नयेणानुग्राणानं कुर्यात् तथाबहिरी
यकरणवाह्यामासानिकायां वहिर्मुखेवनायामध्यांतरविमर्शावष्टंभवला
मा क्रे त्कारेणानारतम्यभाजानेनानुग्राणानं कुर्यात् यदुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे एव स
र्वं जगत्स्वदेहं वा स्वानंदभरितं स्मरेत् युगपत्स्वामृतेनैव परानंदमयो भवेत् ए
वं स्वानंदात्मा स्वातंत्र्यशक्तिः सर्वदृश्याणां स्वस्फुरत्तीभूतानामती यथेष्टनिर्माण
कारिणी भवति यदा त्वयमेव मानसी स्वयं दृश्याणामावेनाविमृशति तदा देहा

३९

द्विप्रमातृभावादपूर्णंमन्यतात्मकाणवमलरूपात् अभिलाषादिरूपी-
तिः संवाद्यस्य॥ शक्तिचक्राधिष्ठितैः कंचुकानां करणबहिष्करणानां मा-
यष्टैतैः सहसंवाद्यते येन तेषां म्यंतरेणीयते इति संवाद्यः कर्मात्मरूपः पशु-
स्याभिलाषो मलोऽत्र निति श्रीस्वच्छंदोक्तनीत्यापूर्णंमन्यतात्मकाविद्या-
ख्याणवमलरूपादभिलाषादेतो देहिनोतिविषयोन्मुखत्वं एव भवति ततो
नष्टस्वस्वरूपा वह्नि नवजानुविंत यडके कालिकाक्रमे यदविद्याकृतता
याविकल्य[illegible]विधियोगतः शिवादीनेव कुर्वन्ति समुद्भावयतीवि-
लात् ततः शुभाशुभाभावावलंबेन तेतद् ग्रातनं अशुभेभ्यः शुभावृभ्यः प
रं तु रं प्रजायते ग्रतस्थांकल्पनाकृतायत्नेनेन रकादिषु स्थानेष्वेदोषश्च
दहृदेवणवोर्वकिनायम्पा मायामयैः महाभा विरविद्यां परिभुंजते।

शिव·
५०
५०

मायामयीनांयोनीनांक्षोभाजनमिति यदा तु परमेशशक्तिपात-
वशोन्मिषितस्वस्वभावमेवविमृशति तदाभिलाषाभावान्नास्य बहिर्गतिर
पितु स्वात्मारामतैव भवतीत्याह ॥ तदारूढप्रमितेस्तत्क्षयाज्जीवसंक्षयः
तदितिपूर्वनिर्दिष्टसंवेद्यात्मनि तुर्यपदेऽरूढा निमग्ना प्रमितिः सं
वित्यस्ययोगिनस्तस्य तदित्यभिलाषक्षयाज्जीवस्यसंवाद्यात्मनः पुर्यष्टक
प्रमातृभावस्य क्षयः प्रशमः संविन्मात्रप्रमयोद्भवस्फुरतीत्यर्थः यदुक्तं तत्रैव
यथा स्वप्नावृतप्रार्थ्यं प्रबुद्धो नैव पश्यति तथा भावनया योगी संसारं नैव प
श्यतीति तथा निरस्य सदसद्वृत्तीः संविन्मयपदमोनारं विहाय कल्पना
जालमद्वैतेन तत्पदं यः स्वात्मनिरतो निमेषकालग्रासैकतत्परः कैव
ल्यपरमपदयोगी स निर्वाणपदं लभेदिति कैवल्यपदभागितेतीष्यते·

५०

मात्रादिभिसंवाद्यः नन्वेवंजीवसंतत्येसमन्वस्यदेहपातः प्राप्नोनवासौसप्रबु
द्धस्यापिदेहिनः सदैवदृश्यते नतुकथमयंतदारूढप्रमितिरित्याशंक्याह ॥
भूतकंचुकीनदाविमुक्तोभूयः पतितस्सः परः ॥ तदेतदभिलाषत्वयाजीवसं
तत्येपूर्वंहृकस्मात्तत्ताभिमानविगलनेसमन्वयंभूतकंचुकी शरीरारंभीणि
भूतानिकंचुकमिवव्यतिरिक्तंप्रावरणमिव ननुहंतापदस्यश्रीनियस्य न
याभूतः सतिमुक्तोनिर्वाणभाग्भवतोभूयोवाङ्लेपनपतितस्सशिवरूपएवपारमे
श्वरस्वरूपाविशिष्टसन्तत्वएवपरः शुद्धः शरीरभूतित्रितनमित्युक्तस्यार्थेनीत्यादः
लकलेपेदेहादौस्थितोपिनतत्त्वमात्मतासंस्कारेणापिस्पृष्टः नतुक्तं श्रीकु
ला १ लरत्नमालायां यदाशुद्धवरः समर्थ्यायेनतनमंपायः मुक्तस्तेनैवकालेनयं
कु १ यस्लिष्टतिकेवलं किंपुनस्त्रैकतानत्वयोब्रह्मणायः स्पर्शः तावमात्र

शिव. स्थितो योगी समुक्तो मोवैयन्यजायति श्रीमृत्युजित्यपि निमेषोन्मेषमात्रेण
५८ तत्त्वं यत्फलं लभ्यते नहि देवकिल मुक्तो मोनभुतजन्मवाप्नुयादिति उक्तमारे
पि श्रेहीतत्र स्वमाहात्म्यज्ञानमात्रस्य मन्देहि श्रोत्रांतरेतस्संग्राभिनन्तःणादेव
41 मुच्यते इति ननु भूतके चुकि नमप्यस्य कस्मान्न देवनिवर्तनतस्यादृ ॥ नैसर्गिकः
प्राणसंबंधः ॥ निसर्गोत्पान्नत्वान्नात्मनः स्वभावादायातो नैसर्गिकः प्राणसंबंधः
संवित्किल भगवती विश्ववैचित्र्यमवभासयितुं संकोचावभासपूर्वकं सङ्क्रः
दशोषविश्वस्फुरत्तात्मकप्राणनारूपयाहकभूमिकोत्थितायाराजरूपजगद्
भासात्मना स्फुरतीति नैसर्गिकः स्वातंत्र्यात्मकमुद्रासितोस्याः प्राणसंब
न्धः तथा च श्रीवाजसनेयायां याशक्तिः परासूक्ष्मा व्यापिनी निर्मला शिवा
शक्तिचक्रस्य जननी परानंदामृतात्मिका महाघोरेश्वरी चंडा सृष्टिसंहारकारि

५८

का विवहँविविपँविसंपबलाम्कालेंगकपँनीति संविस्थु भगवनाः याए
क्रमेणनाशीचयवाहिसोमरूपँवस्थानावस्थिनानीनानाँगँवलेमानरूप
वाहाकालोहाप्रनविलाणनकारिन्वसुमं नडमें श्रीखडुंदेपि याएः याए
मयः याणोविसगोंहूवणांपति वितयमाहूरयनेघापाणिनासुरसिस्थिनइति
याणाम्यहकारस्तस्मनः याणाः स्वपहूमोहलाकृतिरिन्वकनोम्याश्रीखडुंद
भट्टारकरूपयाणमयनाहिसगोंहूरनयारहिसहारकारिनसभिहिनमि·
तिशक्रमशकेनेसगीकः याणसंवंपर्शत ग्रनपवभट्टश्रीकलहेन याणाख्यानि
मित्रदाहेंयावेसविन्याणपीरातनेतिनत्रायेविंनामणाबुमं ग्रनस्थ्रियने·
पिनेसगोंकेयाणसंवंपेयुसदाहहग्रोनरीकलोविश्रृपग्रास्तसलोकोमरक्ष्मा
हनासिकोनमंध्यमंयमान्विमनसव्यापमव्यमोभ्रमाम्तु ।। सर्वनाशीवक्रमपः

शिव
५२
52

ध्यानरूपेणुसव्यापसव्यासौषुम्नोपूर्वदर्शितानां वाममध्यनाडीपदेष्टया नासिका न
मने कौटिल्येन वहन्ती निकुञ्चिता कौटिल्यवाहिनी प्राणशक्तिः तस्याश्चैतसिन्यानरी
संवित्तस्याश्चापि मध्ये संवेदनसमनयाप्यथाने तस्याद्देवानिदेवस्य परबोधस्वरूपि
णः विमर्शः परमाशक्तिः सर्वज्ञत्वानशालिनीति श्रीकालिकाक्रमोक्तनीत्या
यद्विमर्शमयेरूपेतत्संयमादन्तेतिभावनरूपकर्षानिमत्रोच्यते श्रयं हि सर्वदः
प्रास्फुरेद्दीप्यमानोनिर्धुन्यानं परः समाधिः तदुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे ग्राह्य
ग्राहकसंवित्तिः सामान्यासर्वदेहिनां योगिनां तु विशेषोयं संबन्धे सावधानता
नेति एवमीदृशस्य योगफलेदृशीयत्प्रकरणस्तुपसंहरति ॥ सूर्यः स्यात्प्रति
मीलनं ॥ येनत्यात्मनः स्वरूपाद्गोऽयन्तस्याप्यविश्वस्यसूर्यः पुनर्विगलितभेदसं
स्कारात्मनाबाह्वल्येन वप्रतिमीलनं चैतन्याभिमुख्येन मीलनं पुनरपिचेतन्या ५२

मलस्वरूपोन्मीलनरूपं परयोगाभिनिविष्टस्ययोगिनोनभवति तदुक्तंश्रीस्व
च्छंदेउन्मनापरतोदेवितत्रात्मानंनियोजयेत् तस्मिन्युक्तस्ततोह्यात्मातन्मयः
प्रजायतइति तथाच उद्योतितोयथावह्निर्निर्मलानीवभास्वरः तथूपंप्र
विशोकाष्टेनयोगात्मायनउद्धृतः मलकर्मफलाद्वैस्तनिर्मुक्तोविगतक्लमः त
तस्यापितत्वयोग्येनयतेतीवसुनिर्मलइति भूयःस्यादिसंधिभेदयतोयमाशयः
यद्विनापरस्ययोगिनोनाशुचेमपिनस्वभावएवकेवलंमायाशक्तेस्तस्यापितस्व
विकल्पदोषनयाग्रासमानम्पिनत्रायंयमएवप्रबुद्धत्वमहत्त्यस्याक्रोपायप्रदर्शेन
कमेणतेदेवाभिव्यज्यतइतिशिवं ॥ इतिश्रीशिवसूत्रविवृतौवार्त्तिकाख्याय
मदर्शनेतृतीयउन्मेषः ३ ॥ मेयमायागमसंवादस्पंदसंगतिसुंदरा वृत्तिःश्रीव
रदस्यार्थैःशिवसूत्रेषुदर्शिता ॥ शिवरहस्यनिदर्शनमेतद्वचनवाग्भवा

शिव· ४३

43

हरसोहलणा स्फुरितिनोसमयंभवच्छिदस्फुटमिमांशिवस्तवविमर्शिनी १ ३
यमगोवकिनोकविवर्यनीपरिणतिनतुनेपरमोमने: स्मनमात्रनएवस्तुयोयव·
न्मृतिजगाजननादिभयापहृत २ देहयाणस्तुवोदिभि: परिमितहंनासादे
वतेहृतश्चेनम्यंविगुतेनिजंनस्वमरह्माहेस्युरंस्वजन: मध्येवोयस्ययांबुविस्य
स्त५ मभिवैमेकेनपिंशेणमेय: पप्येपदुपदेशानस्तकथित: सात्तात्मएक: शिव: ३ त
तननरसासेस्मारणविंविधनपेपदेपदमविवलेंतिम्यालोकपमोदस्तुतिभेरे वि
मृणानशिवयोकेसंजेरहस्यसमुज्वलंपसमविलसस्मयकजपातनमस्तुन्लवदाभि
तन ॥ इतिश्रीशिवस्तवविमर्शिनीसंपूर्णासमाप्ता ॥ कृतिर्महामाहेश्व
रराजानकश्रीमदभिनवगुप्तपादपद्मोपजीविनोराजानकश्रीक्षेमराजस्येति·
शिवम ॥ शुभमस्तुसर्वजगतां ॥ ॐ ॥ ॥ ॥ ॥ ४३